

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

BALAKÁŘSKÁ PRÁCE

Alena Hrachová

**Podpora československé opozice ze strany
Francie v 80. letech 20. století**

**The support of Czechoslovak opposition by
France in 1980s**

Praha, 2012

Vedoucí práce: PhDr. Jan Bureš, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Burešovi, Ph.D. za rady, kterými přispěl k vypracování práce, a Mons. Václavu Malému a Ing. Petrovi Uhlovi za poskytnutí rozhovoru a vřelé přijetí.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 25. července 2012

.....

Alena Hrachová

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o podpoře československé opozice ze strany Francie v 80. letech 20. století. Autorka koumá podporu a kontakty z oficiální úrovně francouzské reprezentace a také podporu od různých iniciativ z francouzské občanské společnosti. Pozornost je věnována působení Francouzského velvyslanectví v Praze, Francouzského institutu v Praze, Výboru 5. ledna a dalším výborům na podporu Charty 77 ve Francii, Společnosti Jana Husa, časopisu Svědectví, socialistům, jiným levicovým iniciativám a církevním kontaktům. Do kontextu nového konceptu zahraniční politiky Francie vůči Východu je zasazena návštěva francouzského prezidenta Françoise Mitterranda v Praze v roce 1988, během níž se jako první západní prezident setkal s disidenty. Autorka koumá také reakce československé reprezentace na návštěvu francouzského prezidenta a na povolené setkání občanských iniciativ na výročí Dne lidských práv 10. prosince 1988 v Praze. Studium dobového francouzského a českého tisku (oficiálního i samizdatového) a rozhovory s pamětníky jsou zhodnoceny reakce na jednotlivé události a jejich interpretace v dané době.

Klíčová slova

Opozice

Komunismus

Československo

Francie

Charta 77

Abstract

The topic of this thesis is the support of the Czechoslovak opposition by France in 1980s. The support and contacts from the official French state representation as well as the support from the civic society is analysed. The writer focuses on the activity of the French embassy, the French institute in Prague, Association of 5th January and other associations established to support Charter 77 in France, Jan Hus Association, magazine Svědectví, the French Socialist Party and other leftist groups and contacts of the churches. The visit of the French president Francois Mitterrand in Czechoslovakia in 1988 is read in context of the new concept of the French foreign politics toward the East. His meeting with the dissidents as well as the meeting of the independent civic associations 10th December 1988 is analysed from the point of view of the Czechoslovak state leaders. The writer uses the French and Czechoslovak newspapers of that period and the interviews with the participants of these events to interpret them and understand the connections.

Keywords

Opposition

Communism

Czechoslovakia

France

Charter 77

Obsah

1.	Úvod	8
2.	Politika Francie vůči východnímu bloku v 80. letech 20. století.....	11
3.	Výbory a jiné iniciativy na podporu Charty 77	15
3.1	Role francouzského tisku v podpoře československé opozice.....	19
4.	Francouzsko - československé kontakty a podpora působící z neoficiální úrovně	23
4.1	Iniciativy působící přímo v ČSSR.....	23
4.1.1	Společnost Jana Husa	24
4.2	Svědectví	27
4.3	Kulturní vazby s politickým podtextem	32
4.4	Církevní kontakty	34
4.5	Socialisté, komunisté a trockisté	35
5.	Francouzsko - československé kontakty a oficiální podpora	38
5.1	Francouzské velvyslanectví	38
5.2	Francouzský institut	41
5.3	Návštěva Françoise Mitterranda v Československu	42
5.3.1	Průběh návštěvy	45
5.3.2	Snídaně s disidenty	50
6.	Setkání ke Dni lidských práv 10. prosince 1988	54
6.1.1	Reakce KSČ na návštěvu Mitterranda a hodnocení událostí ve dnech Mitterrandovy návštěvy	57
7.	Závěr	59
8.	Seznam použité literatury	62
9.	Přílohy.....	66

Seznam použitých zkratk

A.I.D.A. – Mezinárodní asociace umělců

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSSR – Československá socialistická republika

KSČ – Komunistická strana Československa

NDR – Německá demokratická republika

NSR – Německá spolková republika

PCF – Komunistická strana Francie

PS – Socialistická strana Francie

SSM – Svaz socialistické mládeže

StB – Státní bezpečnost

UNEF – Národní svaz francouzských studentů

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem podpory československé opozice ze strany Francie v 80. letech 20. století. Témata podpory československé opozice ze zahraničí patří k nepříliš známým a diskutovaným. A to je velká škoda, protože kontakty se zahraničím, politická, finanční a morální podpora, kterou Západ opozici poskytoval, přispěly k aktivnější opoziční činnosti v období komunistického režimu v Československu.

Vazby Francie a Československa vyplývaly již z Versailleského uspořádání Evropy po první světové válce, během první Československé republiky prezident Edvard Beneš na Francii orientoval zahraniční politiku a známé jsou také intenzivní kontakty z kulturní a občanské sféry. Mnichovská zrada v roce 1938 způsobila otřes ve vzájemných vztazích a situace se ještě zhoršila po komunistickém převzetí moci v Československu v roce 1948. Od tohoto roku byly státy součástí dvou soupeřících bloků studené války. Opoziční hnutí v zemích východního bloku byla podporována z různých států. V mnohých případech šlo o projevení nenahraditelné politické podpory a poskytnutí klíčových předmětů jako např. tiskařských strojů a jiného technického vybavení, které zásadním způsobem napomáhaly realizaci vydávání samizdatu, natáčení videí a jiné opoziční činnosti.

Základní hypotézou, ze které vychází můj výzkum, je ta, že od vydání Charty 77 v lednu 1977 se zvýšily kontakty a politická, materiální a morální podpora ze strany Francie směrem k různým formám opozice vůči československému režimu. Hlavním cílem je tedy zmapovat způsoby kontaktů a spolupráce, zjistit, jaký způsob spolupráce uplatňovala Francie vůči Československu z oficiální úrovně politické reprezentace, zjistit, jaká spolupráce a jaké kontakty probíhaly mimo oficiální rámec politické reprezentace a který typ spolupráce byl nejúčinnější. Tato spolupráce probíhala v době změny koncepce francouzské zahraniční politiky vůči východnímu bloku, a proto bude mým cílem také zjistit, do jaké míry se ve vztahu k Československu projevovala často kritizovaná dvojakost francouzské zahraniční politiky a v čem byla důležitá symbolika návštěvy francouzského prezidenta Françoise Mitterranda pro bezprostřední vývoj následujících událostí v Československu.

Za počáteční mezník období pro zkoumání kontaktů a podpory z Francie považuji vydání Charty 77 v lednu 1977, které způsobilo změnu v nahlížení na Československo ze zahraničí a zároveň intenzivněji aktivizovalo obyvatelstvo v Československu. Za konečný mezník považuji Mitterrandovu návštěvu v Československu v prosinci 1988 a události, které

se uskutečnily v následujících týdnech po ní. Toto období od vydání Charty 77 do Mitterrandovy návštěvy považují za celistvou a kontinuální dobu, ve které probíhala spolupráce z oficiální i neoficiální úrovně francouzské společnosti, s primárním působením jak přímo v Československu, tak také ve Francii. Návštěvu Mitterranda považují za vygradování francouzského angažmá z oficiální úrovně. Tato bakalářská práce je studií tohoto konkrétního období bez zahrnutí roku 1989. Je to proto, že vliv zahraničí v tomto roce by vyžadoval samostatnou studii.

Práce je členěna do pěti větších kapitol a deseti podkapitol. Kapitola 2 „Politika Francie vůči východnímu bloku v 80. letech 20. století“ shrnuje pojetí zahraniční politiky Francie vůči zemím střední a východní Evropy v obou septantech prezidentského období Françoise Mitterranda. Jsou uvedeny charakteristiky politiky otevření se na Východ a její kritika. Kapitola 3 „Výbory a další iniciativy na podporu Charty 77“ uvádí výčet různých výborů sídlících ve Francii, které vznikly po vydání Charty 77 nebo se jejich činnost vydáním Charty 77 zintenzivnila, a podkapitola „Role francouzského tisku v podpoře československé opozice“ se zabývá důležitostí francouzského tisku v komunikaci s francouzským čtenářem. Pozornost je věnována zejména periodikům L'Alternativ a Le Monde. Kapitola 4 „Francouzsko-československé kontakty a podpora působící z neoficiální úrovně“ a podkapitoly „Iniciativy působící přímo v Československu“, „Svědectví“, „Církevní kontakty“, „Socialisté, komunisté a trockisté“ a „Kulturní vazby s politickým podtextem“ mapují vazby a podporu od francouzských iniciativ působících v občanské společnosti. Přímou v Československu působila Společnost Jana Husa, která organizovala bytové semináře a poskytovala i materiální podporu. Ostatní aktéři primárně působili ve Francii a s Československem byli v příležitostném kontaktu nebo jako v případě časopisu Svědectví byly jejich výsledky činnosti do Československa posílány.

V kapitole 5 „Francouzsko-československé kontakty a oficiální podpora“ a v podkapitolách „Francouzské velvyslanectví“, „Francouzský institut“ a „Návštěva Françoise Mitterranda v Československu“ jsou zachyceny kontakty a podpora vznikající z iniciativy na úrovni oficiální politické reprezentace Francie. Zasazuje do kontextu návštěvu francouzského prezidenta v Československu, věnuje se oficiální části programu a také setkání Mitterranda s disidenty. Uvádí také reakci francouzského a československého tisku (prorežimního i samizdatového) na průběh návštěvy. Kapitola 6 „Setkání ke dni lidských práv 10. prosince 1988“ a její podkapitola „Reakce a hodnocení návštěvy Mitterranda a jejích dopadů z pohledu

KSČ“ pojednávají o událostech dní bezprostředně navazujících na Mitterrandovu návštěvu a reakce KSČ na tyto události.

K vypracování bakalářské práce jsem použila kombinaci metod sběru dat. V textu jsou proto shrnuty dosavadní poznatky odborné literatury z předchozího bádání a zároveň výsledky vlastního výzkumu. Problematiku podpory opozice ze zahraničí jsem zkoumala v kontextu různorodého obsáhlého materiálu. Pro zkoumání francouzské zahraniční politiky vůči Východu jsem zvolila primárně francouzské akademické texty a anglické odborné články, kde prioritně vycházím ze sborníku od Samyho Cohena „*Mitterrand et la sortie de la guerre froide*“. Pro analýzu výborů a francouzského tisku vycházím ze studie od Benjaminu Gutmana „*Relais et réseaux de la Charte 77 en France, entre 1977 et 1989*“. Specificky pro studium Společnosti Jana Husa jsem použila knihu Barbary Dayové „*Sametová Filosofie*“, pro studium návštěvy prezidenta Mitterranda v Československu knihu Karla Srpa „*Tři snídane s Francoisem Mitterrandem*“.

V samotném výzkumu byla nejpřínosnější analýza dobového francouzského a českého oficiálního a samizdatového tisku a rozhovory s účastníky událostí Václavem Malým a Petrem Uhlem. Aby bylo možné dokázat různou interpretaci událostí v cenzurovaném a necenzurovaném prostředí, využívám hojných citací z dobového tisku, především z Rudého práva, Informací o Chartě 77 a Le Monde. Pro vystižení podstaty a atmosféry dané doby a dílčích událostí uvádím citace z rozhovorů s pamětníky. Nejvíce jsem čerpala z Rudého Práva, Informací o Chartě, Dokumentů Charty 77, Le Monde, okrajově z La Libération a Le Figaro. Přínosné byly také některé materiály Archívu Ministerstva vnitra. Archív Ministerstva zahraničních věcí Francouzské republiky nebylo možné využít z důvodu neuplynutí nutné třicetileté čekací doby ode dne událostí pro přístup archivu veřejnosti.

Domnívám se, že problematice podpory československé opozice ze zahraničí je věnována malá pozornost ve srovnání s přínosem, který měla. Proto bych chtěla přispět touto prací k rozšíření povědomí o francouzsko-československé spolupráci. Dobré vztahy a intenzivní spolupráce těchto dvou zemí je často úzce viděna pouze v kontextu období první Československé republiky, a proto bych chtěla ukázat, že také v jiné době, v 80. letech 20. století existovalo důležité vzájemné propojení a podpora z francouzské strany.

2. Politika Francie vůči východnímu bloku v 80. letech 20. století

S nástupem Françoise Mitterranda do prezidentského úřadu v roce 1981 se změnilo směřování francouzské zahraniční politiky. Zahraniční politika Francie byla v období 5. Francouzské republiky tradičně v rukou hlavy státu a Mitterrand toto pravidlo také potvrdil. François Mitterrand v 60. letech dokázal sjednotit do té doby roztržitou francouzskou levicí a zkonsolidoval silnou Socialistickou stranu (PS). Měl velmi blízko k levicovým ideálům a to se potvrdilo i po jeho zvolení do prezidentského úřadu, když přizval Komunistickou stranu Francie (PCF), aby se spolu se socialisty podílela na vládě.

Změny v pojetí zahraniční politiky evokovala mezinárodní situace. Sovětská intervence do Afghánistánu, irácko-iránská válka, události v Polsku, rozmístění balistických střel Pershing 2 v Evropě a další události vytvářely napětí v mezinárodním prostředí. Mitterrand svého předchůdce d'Estainga kritizoval mimo jiné za slabost a bojácnost v politice vůči východnímu bloku.¹ Mitterrand ukončil de gaullovskou politiku vůči SSSR, která byla charakteristická každoročními summity obou států, a zmrazil i jejich ekonomické aktivity. Zároveň omezil i jiné kontakty s východním blokem. Během prvního funkčního období Mitterrand navštívil kromě Sovětského svazu pouze Maďarsko, kde panoval liberálnější režim, a přijal polského opozičního činitele Lecha Walesu v Paříži. Iniciativu intenzivního dialogu se střední a východní Evropou Mitterrand začal s Maďarskem a Polskem, se dvěma zeměmi, které uměly využívat uvolňování v Kremlu ve svůj prospěch. Mitterrand spolupracoval se Sovětským svazem na plánech plynovodu do západní Evropy, za kterým stály ekonomické zájmy a energetické zabezpečení Francie.²

Od roku 1984 se zdálo, že se začaly uvolňovat napjaté vztahy nepřátelených bloků a také u Mitterranda je patrný mírný obrat. V říjnu 1984 navštívil Mitterrand Moskvu a následně v roce 1985 naopak přijel Gorbačov do Paříže. V této fázi vývoje zahraniční politiky se jednalo zejména o znovuoživení silné ekonomické propojenosti, a proto lze říci, že kontakty byly motivovány ekonomicky. Mitterrand francouzské pozice ve východní Evropě upevňoval už od poloviny 80. let.

---

¹ Smouts, Jean-Claude: *The external policy of Francois Mitterrand*. 1983, s. 160.

² Howorth Joyon: *Concensus of silence: the French socialist party and defence policy under Francois Mitterrand*. 1984, s. 592-599.

V rozhovoru pro Svobodnou Evropu v roce 1987 řekl francouzský ministr pro evropské záležitosti Bernard Bosson, že „*konečným cílem dnešní francouzské politiky je integrace a spolupráce všech národů, které jsou připraveny respektovat tradiční hodnoty svobody, lidských práv a demokracie.*“³ Státní tajemník pro lidská práva ve stejném rozhovoru uvedl, že Francie bude požadovat od Československa (a nejenom od něj) také činy v oblasti lidsko-právní, neboť doteď československá reprezentace pouze slibovala změnu v přístupu k této otázce, nicméně v praxi nenastal žádný posun ke zlepšení situace.⁴

Druhé funkční období francouzského prezidenta mělo jako jednu z priorit otevřenost vůči zemím střední a východní Evropy.⁵ Východní politiku Mitterranda lze vidět jako paralelu otevření se Východu generálem de Gaullem v 60. letech. De Gaulle svou východní politiku začal návštěvou Moskvy v roce 1966 a během následujících let navštívil také Polsko a Rumunsko. Invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v roce 1968 zmařila tuto de Gaullovu iniciativu navázat lepší vztahy.⁶ Paralelně se také Mitterrand snažil o navázání bližších kontaktů s Moskvou po nástupu Gorbačova. Nicméně oproti de Gaullovi, který se orientoval na nejlidnatější země východního bloku, se Mitterrand soustředil na tři země, které byly nejvíce zdrženlivé v zavádění Gorbačových reforem – Československo, Bulharsko a Německou demokratickou republiku (NDR).

V této souvislosti je patrné, že provýchodní politika Francie byla podpořena pozvolným politickým uvolňováním v zemích střední a východní Evropy, a to v 60. letech a stejně tak na konci 80. let, kdy se v jednotlivých regionech Východu zvyšovaly občanské iniciativy a stále více veřejnost žádala dodržování lidských práv, zlepšení ekonomické situace a dostupnosti zboží či řešení ekologické situace. Také mezinárodní politika vytvářela příhodné prostředí pro francouzskou otevřenost vůči Východu, kdy oba protivníci studené války stále více hovořili o nutnosti odzbrojení a zvýšení mezinárodní bezpečnosti.

Mitterrand svou koncepci východní politiky dokázal uvést do praxe. Nejen že posílal diplomatické delegace, aby vyjednávaly podmínky pro nově uzavřenou ekonomickou spolupráci, ale také sám jednotlivé země navštívil. Zajímavým aspektem Mitterrandových

---

³ Uhl, Petr: Francouzští politici k pražskému jaru a výročí Charty 77, *Infoch*, Vol. 9 (1987), No. 4. s. 14.

⁴ Tamtéž.

⁵ Od nastoupení Gorbačova do čela SSSR v roce 1985 zaujala otevřenější východní politiku většina evropských zemí.

⁶ Rupnik, Jacques: *La France de Mitterrand et les pays du Centre-Est*. 1998, s. 190.

návštěv ve východní Evropě bylo jejich načasování těsně před pád komunistických vlád. V ČSSR v Bulharsku se dokonce jednalo o první návštěvy hlavy Francie od první světové války. Samotný Mitterrand ČSSR navštívil již v roce 1967 z pozice vůdce francouzské levice. Jako francouzský prezident do Prahy přijel v prosinci 1988, do Sofie v lednu 1989, do Varšavy v červnu 1989 a do Berlína těsně před pádem Berlínské zdi. Krátce poté se režimy ve střední a východní Evropě zhroutily.

Dalším typickým rysem návštěv na Východě byla „*méthode Mitterrand*“ Mitterrandova metoda východní politiky⁷- setkání s představiteli opozice dané země a se studenty na univerzitě pro zdůraznění důležitosti dodržování lidských práv a vedení dialogu mezi různými skupinami ve společnosti.⁸

Hlavní charakteristikou zahraniční politiky Francie vůči Východu byla dvojakost francouzského postoje. Pierre Hassner ji nazval „*péché mignon*“ malým hříchem zahraniční politiky.⁹ V praxi se jednalo o francouzskou rétoriku o tradiční důležitosti dodržování lidských práv a zároveň o diplomacii založenou na tradici racionální politiky státu, která se vyznačuje ignorancí vůči společnosti a zdrženlivostí vůči tyranským režimům.¹⁰ Politolog Jacques Rupnik je v pojetí francouzské východní politiky velmi kritický¹¹ a poukazuje na fakt, že celá snaha o podporu disidentů ve východní Evropě byla tak intenzivní z důvodu vidiny budoucí spolupráce (disidenti Havel i Jelev se stali prezidenty), a zároveň ritualizace setkání s představiteli opozice poskytla Francii (ale také všem ostatním západním státům) alespoň minimální alibi pro ekonomickou spolupráci s komunistickými vládami před domácí francouzskou veřejností, která se stále více orientovala na lidsko-právní otázku. Rozpad systému sovětského bloku dal tušit neúspěchu Mitterrandovy důmyslné koncepce otevření se Východu, kdy do poslední chvíle podporoval Gorbačovovy reformy a zároveň stál na straně jeho odpůrců. Tato dvojakost Mitterrandovy politiky byla ukončena zvnějšku zhroutením systému.

Politika Francie vůči východnímu bloku se na konci 80. let dala shrnout do tří bodů a výzev, před kterými stála - sjednocení Německa a jaký k němu má Francie zaujmout postoj,

---

⁷ Rupnik, Jacques: Op. cit., 1998, s. 193.

⁸ Amalric, Jacques: Un entretien avec M. Roland Dumas “La France doit réévaluer les relations Est-Ouest“. *Le Monde*, 9. září 1988, s. 1.

⁹ Rupnik, Jacques: Op. cit., 1998, s. 195.

¹⁰ De La Gorce, Paul-Marie, Schor, Armand-Denis: *La Politique étrangère de la Ve République*. 1992, s. 115.

¹¹ Rupnik, Jacques: Op. cit., 1998, s. 194.

rozpad Sovětského svazu a celého bloku a jak podporovat Gorbačova, vytváření Evropského společenství a jak ho zabezpečit a upevnit jeho postavení v souvislosti s destabilizačními vlnami politických zvrátů na Východě.¹²

---

¹² Rupnik, Jacques: Op. cit., 1998, s. 191.

3. Výbory a jiné iniciativy na podporu Charty 77

Liberalizace a uvolňování komunistického režimu v Československu v 60. letech, pražské jaro 1968 a invaze vojsk Sovětského svazu, Polska, Maďarska, NDR a Bulharska do ČSSR mělo ve Francii velký ohlas. Francouzi sympatizovali zejména s obdobím pražského jara, během něhož se v Československu urychloval proces demokratizace, do čela ÚV KSČ se dostal Alexandr Dubček, do praxe se uváděly reformy, byla zrušena cenzura, lidé mohli daleko více cestovat a celkově panovalo nadšení ve společnosti z probíhajících změn. Tyto události se nesetkaly s pochopením v Sovětském svazu, a proto byly 21. srpna 1968 vyslány vojska Varšavské smlouvy do Československa, aby „uklidnily“ situaci a zamezily demokratizačnímu procesu.

Francouzské zklamání z normalizace a pokles aktivit skupin, které sympatizovaly s pražským jarem, bylo markantní. Novým impulzem pro intenzivnější sledování ČSSR a větší publicitu bylo vydání Charty 77. Stejně jako v Německé spolkové republice (NSR) nebo ve Velké Británii byla i ve Francii hned 6. ledna 1977 Charta 77 publikována v deníku Le Monde. Pozitivně byla ze zahraničí viděna Charta 77 nejen jako vlna opozice proti československému režimu, ale také jako nový zdroj relevantních informací o stavu lidských práv, svobod, ekonomiky, společnosti a společenských poměrů v ČSSR. Potenciál svobodně informovat Západ narostl i se vznikem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a Východoevropskou informační agenturou. Pro samotnou Chartu 77 zase bylo velmi důležité, že měla podporu západních států a pravidelně se o ní v západním tisku psalo, protože tím vznikal tlak na západní vlády, které pak komunikovaly s ČSSR. Proto si oficiální československé vedení nemohlo dovolit představitele Charty 77 jednoduše tiše umlčet.

Výbory a další iniciativy, které ve Francii vznikly na podporu Charty 77, byly především zprostředkovatelé relevantních informací o situaci v ČSSR, jakýsi orgán na obranu chartistů, síla schopná občanské mobilizace a cíleného vlivu na vytváření francouzského názoru na Československo. Cílem byla jednak medializace československé otázky ve Francii a pomoc těm, kteří bojovali za lidská práva v Československu, a také vytváření tlaku na francouzskou vládu, aby podnikala kroky ve prospěch pronásledovaných.

Výbor 5. ledna za svobodné a socialistické Československo vznikl 5. ledna 1970 z iniciativy francouzských komunistů, kteří po pražském jaru přestali sympatizovat s PCF, ve spolupráci s bývalými funkcionáři Komunistické strany Československa (KSČ) Jiřím

Pelikánem, Zdeňkem Hejzlarem, Josefem Pokšteflem, A. J. Liehmem, Otou Šikem a dalšími.¹³ Výbor 5. ledna definoval své cíle takto: „*Potvrdit, posílit a zvětšit naši solidaritu. To je to, co chceme nyní a co chceme i v budoucnu. ... Zajistit, aby maximum jejich požadavků bylo vyslyšeno a aby se těm, co je požadují, dostalo náležité ochrany. V našem úsilí musíme pokračovat. Jen tak lze odstranit všechna nedorozumění a skoncovat s ignorancí. Jedním slovem: ... musíme bojovat proti lhostejnosti.*“¹⁴

Dalším výborem působícím z Paříže byl Mezinárodní výbor na obranu Charty 77, který vznikl již 15. ledna 1977 na pařížské fakultě univerzity Dauphine. V čele stál aktivista Pierre Emmanuel a ruský disident Vladimir Bukovskij. Podíl na zrodu výboru měla i Ivana Tigridová, která byla s manželem Pavlem Tigridem ve Francii v emigraci, a proto mohla z Paříže rozesílat telegramy různým osobnostem světové kultury a zvat je k angažmá ve výboru. Následně se členy stali Yves Montand, Simone Signoretová, Stephen Spender, Saul Bellow, Arthur Miller a zhruba třicet dalších.¹⁵ Výbor vydal v červnu 1977 podrobnou Bílou knihu o porušování lidských práv v Československu ve francouzské a anglické verzi. Oba výbory pořádaly četné demonstrace před československou ambasádou. Významnou úlohu v komunikaci mezi Prahou a Paříží měl spisovatel Jan Vladislav, který zprostředkoval kontakty filozofa Jana Patočky a Mezinárodního výboru na podporu Charty 77.¹⁶

Další subjektem, který podporoval Chartu 77 a VONS, byl Výbor matematiků, ve kterém působil Michel Broué, Liga za lidská práva, La Libre pensée, francouzská mírová organizace CODENE, která zástupce Charty 77 pravidelně zvala na setkání a morálně je podporovala¹⁷, Národní svaz francouzských vysokoškolských studentů (UNEF)¹⁸ nebo Francouzská demokratická konfederace práce, která měla komunistické vedení, vyjádřila sympatie s Chartou 77 a kritizovala Husákův režim. Konfederace práce spolu s Odborovým

---

¹³ Tigrid, Pavel: *Politická emigrace v atomovém věku*. 1990, s. 100.

¹⁴ Pronteau, Jean: Le meeting de solidarité avec les militants de l'opposition socialiste emprisonnés en Tchécoslovaquie *Bulletin du Comité du 5 janvier*, 1970, s. 8. Cit. podle Gutmann, Benjamin: *Relais et réseaux de la Charte 77 en France, entre 1977 et 1989*. 2011.

¹⁵ Tigridová, Ivana: *Anketa o Chartě*. 1997, s. 288.

¹⁶ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

¹⁷ Dokument Charty 77 č. 29/83. Dopis do fr. Larzacu, *Infoch*, Vol 6 (1983), No. 7, s. 8., také Dokument Charty 77 č. 5/1984. Komuniké. *Infoch*, Vol 7 (1984), No. 3, s. 1., také Sdělení VONS č. 456. Christian Mellon zadržen a vypovězen, *Infoch*, Vol 8 (1985), No. 5, s. 2., také Uhl, Petr: Odpírání vojenské služby ve Francii, *Infoch*, vol. 11, (1988), No. 5, s. 7, také Uhl, Petr: Francouzští politici k pražskému jaru a výročí Charty 77, *Infoch*, Vol. 10 (1987), No. 1. s. 14.

¹⁸ Le Bret, Michel: Představitelům Charty 77, *Infoch*, Vol 1(1978), No. 14, s. 8., také Havel, Václav, Hejdránek, Ladislav: Dopis Charty 77 francouzským studentům, *Infoch*, Vol 2(1979), No. 2. s. 3.

svazem Francie¹⁹ poslaly v roce 1980 své zástupce Jacquese Laskara a Danielle Krivinovou do Prahy s cílem zjistit porušování lidských práv. Výsledkem byla velmi kritická zpráva Krivinové.²⁰ Jejich zájem však oproti jiným výborům celkem rychle ochabl²¹.

Dále Chartu 77 a VONS podporovalo Sdružení francouzských advokátů, jež členové VONSu několikrát žádali o pomoc v souvislosti s probíhajícími procesy např. s Janem Zmatlíkem.²² Několik francouzských advokátů v roce 1979 opravdu do Prahy přijelo, nicméně jim byl odepřen přístup do jednací síně z důvodu malé místnosti a její přeplněnosti. Francouzská delegace byla následně Státní bezpečností (StB) odvezena na hranice se NSR a vyhoštěna z republiky.²³ Komunistický režim nebyl přátelštější ani v jiných případech. Jean-Pierre Fay, profesor Jean Dieudonné nebo Patrice Chéreau, kteří přijeli chartisty ze solidarity podpořit do Prahy, byli také vyhoštěni.

Členové výborů pocházeli z různých společenských sfér. Byli mezi nimi novináři, lidé v exilu, akademická obec a lidé, kteří vyjadřovali solidaritu s vězňenými a pronásledovanými občany v Československu. Do jisté míry složení reflektovalo pluralitu názorů v Chartě 77 samotné, kde se pod jednou hlavičkou sešli intelektuálové, umělci, reformní komunisté, socialisté, trockisté a představitelé církví. Paralelně Výbor 5. ledna nebo Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 působily jako zastřešující prvky pro různé názory a přesvědčení. Celkem byly ve výborech desítky členů. Celý mezinárodní výbor řídil francouzský intelektuál Pierre Emmanuel, dále členy byli Jean-Marie Domenach, bývalý ředitel periodika D'Esprit, dále sedm bývalých komunistů jako např. Pierre Daix, šéfredaktor *Lettres francaises*, časopisu PCF.

Dalším členem byl socialista Gilles Martinet, který měl v socialistické straně na starosti otázky východní Evropy, dále trockisté, kteří byli zastoupeni zčásti Komunistickou revoluční ligou s Cathrine Samary a Hubertem Krévinem, který se v jejím rámci věnoval východní problematice, a zčásti Mezinárodní komunistickou organizací s Pierrem Broué. U

---

¹⁹ Havel, Václav: 40. sjezdu všeobecné konfederace práce, *Infoch*, Vol. 2 (1979), No. 1, s. 2., také Gensous, Pierre: O Chartě 77 a ROH, *Infoch*, Vol. 2(1979), No. 3, s. 16.

²⁰ Krivinová, Danielle: Zpráva o návštěvě Danielle Krivinové v BSPŠV, *Infoch*, Vol. 3 (1980), No. 6, s. 18-21.

²¹ Schilling, Gordon H.: *Charta 77 v mezinárodních souvislostech*. 1997, s. 319.

²² Šabatová, Anna a kol: Dopis sdružení francouzských advokátů, *Infoch*, Vol. 2 (1979), No. 10, s. 7., také Roubal, Pavel: Dopis Pavla Roubala sdružení francouzských advokátů, *Infoch*, Vol. 2 (1979), No. 14, s. 11-12., také Dorgue, Jean-Yves, Michel, Jean-Alain: Dopis francouzských advokátů, *Infoch*, Vol. 3 (1980), No. 2, s. 15.

²³ Samary, Catherine: Zpráva francouzské delegace., *Infoch*, Vol. 2 (1979), mimořádné číslo vydané v říjnu, s. 17-18.

obou částí trockistů se může podpora disentu ve východní Evropě zdát zvláštní, nicméně je k ní motivovaly dvě věci - jejich opozice vůči socialistickým režimům na východě a vůči PCF, která nebyla jednotná v názoru na normalizaci, a jejich úmysl uskutečnit na východě trockistickou revoluci.²⁴

Všechny tyto heterogenní skupiny byly schopné kooperace a nejsou známé ani žádné větší konflikty, které by mezi nimi vznikaly. V listopadu 1979 se z iniciativy Výboru 5. ledna uskutečnila v Paříži schůzka několika evropských výborů na podporu Charty 77. Zúčastnilo se celkem deset iniciativ z Francie, Belgie, NSR, Velké Británie a Švýcarska. Součástí setkání byla i demonstrace před československou ambasádou v Paříži. V lednu 1981 svolal Výbor 5. ledna protestní akci asi 40 lidí proti uvěznění Václava Havla a dalších signatářů Charty 77. Před československou ambasádou si každý symbolicky přinesl s sebou tužku a zápisník na protest proti rozhodnutí, dle kterého Václav Havel nesměl na cele psát a pokračovat v práci.²⁵ Další demonstrace před českou ambasádou byla uskutečněna 24. března 1983 na podporu vězněných Ladislava Lise a Jaroslava Javorského.²⁶ Demonstrace na podporu Lise se opakovala ještě několikrát.²⁷ Výbor 5. ledna každoročně pořádal protestní jízdu na výročí 21. srpna a další demonstrace před ambasádou.

V medializaci těchto akcí hrály důležitou roli deník *Le Monde* a periodikum *L'Alternative*, jež skrze reportáže přímo oslovovaly francouzské čtenáře, pro které byly pojmy jako svoboda a právní stát důležitými hodnotami. Proto kritika nedodržování lidských práv a svobod, kterou představovala Charta 77, získala i mezi širší veřejností sympatie.

V Československu se lidé mohli o různých zahraničních výborech a iniciativách na podporu Charty 77 dozvědět z Informací o Chartě nebo také z exilového tisku, nejčastěji ze Svědectví nebo Listů, které pravidelně publikovaly obdržené dopisy a memoranda výborů a přinášely reportáže o setkáních s představiteli disentu.²⁸

---

²⁴ Gutmann, Benjamin: *Relais et réseaux de la Charte 77 en France, entre 1977 et 1989*. 2011, s. 50.

²⁵ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 1, s. 20.

²⁶ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 5 (1982), No. 1, s. 18.

²⁷ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 7 (1984), No. 6, s. 12.

²⁸ Výbor 5. ledna a kol.: Solidarizační dopis přátel ze zahraničí, *Infoch*, Vol. 2 (1979), No. 16, s. 10.

3.1 Role francouzského tisku v podpoře československé opozice

Tisk byl velmi důležitou součástí komunikace výborů a skupin podporujících opozici v Československu s veřejností. Intenzita článků a reportáží ve své podstatě kopírovala dynamiku politického vývoje a aktivity výborů. Obrovskou publicitu si zasloužilo pražské jaro a následná invaze armád Varšavské smlouvy v srpnu 1968. O to markantnější byl pokles počtu článků a komentářů v době normalizace, zejména po roce 1972.²⁹ Nový impulz pro nárůst zpravodajství o československé tématice znamenalo vydání Charty 77, která ve Francii získala velký ohlas. V následujících letech si zvýšenou pozornost Československo udrželo do první čtvrtiny 80. let.

Deník Libération, jež je považován za francouzské levicové periodikum, zřídil po publikování Charty 77 rubriky „*Chronique de la dissidence*“ nebo „*Les nouvelles de la dissidence*“³⁰, které měly informovat o dění v disentu. V těchto rubrikách byly také uveřejňovány reportáže z procesů, které proběhly po uveřejnění Charty 77 a později také s představiteli VONSu. Katolické deníky La Croix a Témoignage chrétien a pravicový Le Figaro také zvýšily počet článků o československém disentu.³¹

Nicméně díky marginálnímu počtu významných událostí a také díky konzervativnímu charakteru československého režimu se v období od 1980 do 1987 snížil počet reportáží jednoduše proto, že chyběly každodenně nové aktuality. A celkové aktivity novinářů proto byly velmi rozdílné intenzity.³² Tento fakt také potvrzuje periodikum Informace o Chartě, kde ve srovnání s lety těsně po publikování Charty 77 a následně s obdobím let 1988 až 1989 nastal od roku 1982 pokles přejatých překládaných zpráv z francouzských deníků a snížil se také počet samotných dokumentů Charty 77, které vydávala v reakci na francouzské iniciativy, demonstrace, setkání či symbolickou podporu.

Za důležitého spojence v oblasti oficiálního tisku lze ve Francii považovat periodikum L'Alternative, za práva a svobody ve východní Evropě, které bylo založeno Francoisem Masperem v roce 1978 jako mluvčí disidentů z Východu. Francois Maspero byl levicový intelektuál, který chtěl podávat informace ze států „reálného socialismu“. Dokázal zaujmout

---

²⁹ Gutmann, Benjamin: op. cit., s. 52.

³⁰ Kronika disentu a novinky disentu.

³¹ Gutmann, Benjamin: op. cit. s. 58.

³² Gutmann, Benjamin: op. cit. s. 54.

část francouzské veřejnosti, která prahla po informacích z Východu, o kterých se nemohla dočíst v běžných denících. L'Alternative poskytovala informace, překládání vydaných dokumentů Charty 77, komuniké VONSu, názory disidentů, ale také filozofické eseje, fotografie z běžného života disidentů a debaty, které proběhly v občanských iniciativách.³³ Celkem bylo publikováno 94 článků o ČSSR.³⁴ Tato platforma se stala také zdrojem pro novináře z jiných deníků, protože texty pouze překládala do francouzštiny, ale nijak je needitovala. Pod záštitou Françoise Maspéra také vyšly edice textů Dvanáct žen v Praze od Evy Kantůrkové a Obnovení pořádku od Milana Šimečky. L'Alternative a edice textů lze považovat za hlavní platformu Charty 77 pro komunikaci s francouzskou veřejností do roku 1985.

Novináři z československého exilu byli deníky často vyzýváni k napsání komentářů a sloupků o disentu nebo s nimi byla dělána interview, protože jednak jako emigranti z ČSSR byli považováni za odborníky, kteří měli znalosti a legitimitu analyzovat situaci v ČSSR a také byli tiskem považováni za reprezentanty Charty 77 ve Francii. Navíc se stali prostředníky mezi Chartou 77, tiskem a veřejností. Privilegovaným deníkem pro osobnosti z exilu byl Le Monde, který měl sám o sobě širokou vrstvu čtenářstva a jistou prestiž. Důležitou roli v Le Monde hrála Amber Bousoglou, jež pracovala v zahraničně politické redakci a nechávala československým emigrantům jako Pavel Tigríd nebo Petr Král prostor na článek.³⁵

Pavel Tigríd se v Le Monde vyjadřoval především k politické situaci, k historii a samozřejmě k disentu.³⁶ Tím měl možnost zvyšovat hodnotu Charty 77 v očích francouzské veřejnosti a zároveň neustále upozorňoval na nutnost podpory demokratizace v ČSSR. *„Mnohokrát se naopak prokázalo, že právě takové kontakty a činy nejlépe chrání aktivní přívržence občanských hnutí. Všichni se shodují, že čím více vzbuzovaly jejich osudy na*

---

³³ Disidenti se s redakcí L'Alternative dostali do sporu kvůli článku Martina Středy - Sebekritika Charty 77. Daný autor se vydával za signatáře Charty 77, ale nebyl jím. Naopak, pravděpodobně byl agentem StB a snažil se pošpinit jméno Charty 77. Mluví Charty na tuto nekorektnost upozornili Dopisem redakci časopisu L'Alternative v Paříži. Viz Palouš, Radin, Marvanová, Anna, Lis, Ladislav: Dopis redakci L'Alternative, *Infoch*, Vol. 5 (1982), No. 11, s. 1.

³⁴ Gutmann, Benjamin: op. cit., s. 63.

³⁵ Gutmann, Benjamin: op. cit., s. 59.

³⁶ Tigríd, Pavel: Tchecoslovaquie. Des dissidents sont interpellés. *Le Monde*, 19. února 1987, s. 8., také Tigríd, Pavel: Le prix de la capitulation, *Le Monde*, 21. srpna 1981, s. 7., také Tigríd, Pavel: Et si le communisme n'était plus le danger principal?, *Le Monde*, 21. srpna 1984, s. 8., také Tigríd, Pavel: Tchecoslovaquie: le self-service samizdat, *Le Monde*, 20. března 1987, s. 6., také Tigríd, Pavel: La conscience de la Tchecoslovaquie, *Le Monde*, 8. ledna 1987, s. 1.

*Západě veřejný soucit a čím více měli publicity ... tím bezpečněji se cítili. Publicita ... ochránila některé disidenty před vězením, jiným pomohla lépe snášet jejich každodenní strasti.*³⁷

L'Alternative poskytoval výborům rubriku „Obrana“, kde mohly jednotlivé výbory prezentovat své aktivity na podporu disidentů. Tuto možnost využívaly zejména Výbor 5. ledna, Společnost Jana Husa a Mezinárodní výbor na podporu Charty 77. L'Alternative ukončila svou činnost v lednu 1985. V posledních letech existence periodika se v její redakci z československého exilu angažovali především Luboš Sochor a Karel Bartošek.³⁸

S cílem oslovit co nejširší spektrum veřejnosti publikovaly iniciativy a výbory své prohlášení v *Le Monde*, jež je tradičně považován za platformu, kde se uveřejňují manifesty a politická prohlášení. Články byly často tištěné v rámečku, kde následovala i adresa a telefonní číslo výboru.³⁹ Šlo cíleně o výzvu k podpoře iniciativ a možnost aktivně se zapojit. Mezi nejčastější zprávy a výzvy v *Le Monde* patřila oznámení o pořádání demonstrací a setkání, mezi lety 1977 a 1985 šlo celkem o 32 výzev různých francouzských výborů na podporu Charty 77.⁴⁰ S klesajícím počtem článků o ČSSR od roku 1980 se výbory snažily znovu získat mediální podporu, nicméně od roku 1982 se aktivity začaly vyčerpávat díky útlumu samotné Charty 77 a také díky novým aktuálním mezinárodním tématům.

I přesto zůstala medializace československé otázky i po roce 1982 významná díky pozitivním vzpomínkám na pražské jaro, konstantním aktivitám některých deníků, exilu a několika výborů na podporu Charty 77. Tisk stále zůstal efektivním prostředníkem pro sdělení československé opozice. Na stránkách deníků probíhaly debaty o nutnosti respektovat lidská práva a demokratizovat Východ. Zároveň byla kritizována komunistická vláda ČSSR a zahraniční politika Francie vůči Východu.⁴¹ Ta byla pod drobnohledem kvůli přílišnému zaměření na ekonomickou spolupráci bez kladení důraznějších podmínek z oblasti lidských práv. Tisk se jednoznačně nesnažil pouze zmobilizovat veřejné mínění, ale také ovlivnit zahraniční politiku Francie.

---

³⁷ Tigrid, Pavel: Comment aider les dissidents , *Le Monde*, 19. prosince 1979, s. 8.

³⁸ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch* Vol. 8 (1985), No. 4, s. 24.

³⁹ Gutmann, Benjamin: op. cit., s. 52.

⁴⁰ Gutmann, Benjamin: op. cit., s. 63.

⁴¹ Amalric, Jacques: Un entretien avec M. Roland Dumas „La France doit réévaluer les relations Est-Ouest“. *Le Monde*, 9. září 1988, s. 1.

Několik dní před návštěvou Mitterranda v ČSSR vyšel v Libération článek o důležitosti podpory disentu „*Francie samozřejmě nemůže situaci v Praze úplně změnit. Avšak může pomoci v oblasti, v níž vyniká: slovem a písmem může přinášet zprávy o solidaritě a o pravdě.*“⁴²

---

⁴²Soulé, Véronique: L'ouverture vers une Tchécoslovaquie fermée , *Libération*, 28. listopadu 1988, s. 6.

4. Francouzsko - československé kontakty a podpora působící z neoficiální úrovně

Podpora disidentů z neoficiálních francouzských pozic byla materiálního a nemateriálního charakteru. Pro opoziční činitele v ČSSR bylo příznivé vědět, že na Západě existují lidé, kteří za nimi stojí a dávají jim najevo, že jejich vzdor vůči systému má smysl. Jednotlivé skupiny napříč opozičním spektrem byly nějakým více či méně intenzivním způsobem v kontaktu s kolegy z Francie působící v podobné kulturní, vědecké či politické sféře. Lidé v opozici se o těchto zahraničních aktivitách dozvídali skrze rádia Hlas Ameriky, BBC, Svobodnou Evropu nebo Deutsche Welle a také skrze samizdatové časopisy. O některých činnostech bylo informováno také v Informacích o Chartě. Některé iniciativy poskytovaly i materiální pomoc, a to nejen finanční, ale také ve formě tiskařských strojů a jiného technického vybavení, knih, videokazet a audiokazet. Část iniciativ působila přímo na území Československa, část z nich ve Francii a udržovala disidenty nejrůznější formy kontaktu. Velmi významný a přínosný byl také mediální dopad těchto kontaktů občanských iniciativ, který vytvářel tlak na francouzskou zahraniční politiku.

4.1 Iniciativy působící přímo v ČSSR

Hlavní podporu disentu vycházející z francouzského prostředí poskytovaly přímo v ČSSR dvě nevládní organizace. Francouzská část Nadace pro evropskou vzájemnou intelektuální pomoc⁴³ působila nejaktivněji během normalizace, poté s menší intenzitou také v 80. letech. Nadace organizovala sympozia, udílela vědecká stipendia, podílela se také na distribuci francouzské literatury a finančně podporovala disidenty v nouzi.

A druhou organizací působící v ČSSR byla francouzská skupina Společnosti Jana Husa, jejíž aktivity byly nejintenzivnější v 80. letech. Společnost se snažila reagovat na potřeby vycházející z každodenního života disidentů. Jednalo se o zajišťování přednášek francouzských profesorů, spisovatelů, historiků, zasílání knih, novin, audio kazet, „stipendia“ pro disidenty, aby mohli pokračovat v odborné činnosti nebo finanční pomoc pro samizdat.

---

⁴³ Prečan, Vilém: *Nové prameny a budoucí projekty*. 2008, s. 315.

4.1.1 Společnost Jana Husa

Společnost Jana Husa vznikla v roce 1979 na základě iniciativy kanadského profesora Gordona Skillinga, který znal velmi dobře české prostředí. Smyslem této společnosti bylo jednak získávat prostředky na podporu odborné činnosti československých intelektuálů a vědců, kterým byla po roce 1968 odepřena odborná činnost, a zároveň jejich výsledky prezentovat na Západě. Součástí projektu bylo také vysílání západních profesorů do Československa, aby přednášeli v tzv. bytových univerzitách. Na konci 80. let se velké množství peněz vynaložilo na překlady kvalitní odborné literatury do češtiny. Ve Velké Británii v této společnosti působil např. Roger Scruton, ve Francii ji řídili Jacques Derrida a Jean-Pierre Vernant, pobočky ale měla rozptýlené i v USA, Kanadě, Nizozemí, Rakousku nebo NSR. Na československé straně působil např. socioložka Jiřina Šiklová, Petr Pithart, Jana Fraňková, Alena Hromádková, manželé Tominovi atp.⁴⁴

Společnost Jana Husa až do roku 1989 organizovala tajná setkání a kontakty mezi francouzskými a československými intelektuály. Postupně organizátoři seminářů upustili od striktně filozofických témat a rozšířili je na politická, kulturní, náboženská a historická témata. Je nepochybné, že Společnost Jana Husa přispěla svým působením k zachování a udržení určité vědecké a intelektuální úrovně. Václav Malý k tomu dodává: *„zároveň to člověka nutilo, aby opravdu přemýšlel, aby se nad věcmi zamýšlel. A také to byla taková brána do světa, že jsme se dozvíдали, co se v oblasti filozofie ve světě děje. Takže to nebyla jen lidská solidarita, ale bylo to také rozšíření poznatků.“*⁴⁵

První skupina francouzských filozofů přijela do Prahy už v roce 1979 ve spolupráci s britskou částí společnosti. Na základě této návštěvy se filozofka Catherine Audardová rozhodla zřídit i její francouzskou část a sama byla velmi aktivní v burcování francouzské odborné veřejnosti. V březnu 1980 organizovala petice na podporu zatčených v Praze, jež podepsalo 65 francouzských, 39 britských, 10 německých a 7 amerických filozofů, a v květnu

---

⁴⁴ Šedivý, Jaroslav: *Velvyslancem u Eiffelovy věže 1990-1994 : (Praha - Paříž v zahraniční politice)*. 2008, s. 47-48.

⁴⁵ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

1980 uspořádala besedu na Sorbonně, kde Kathy Wilkesová a Alan Montefiore, kteří již navštívili Prahu, mluvili o smyslu bytových seminářů.⁴⁶

Dle francouzských zákonů musela vzniknout asociace, která podléhala daným pravidlům. Její členové se účastnili výroční valné hromady a platili roční příspěvky, jež se v začátku staly jediným příjmem nadace. Z nich se platily pouze administrativní náklady, cestovné do Československa si přednášející platili sami. Společnost od roku 1982 žádala o příspěvek francouzského Ministerstva pro zahraniční styky, nicméně poprvé bylo této žádosti vyhověno až v roce 1989.⁴⁷ Proto se od začátku 80. let rozjela velká kampaň na univerzitách⁴⁸, která nabádala studenty k solidaritě s vyučujícími a studenty žijícími v ČSSR, kterým byla často odepřena činnost nebo studium z politických důvodů.

Francouzský přístup k přednáškám byl ve srovnání s Brity více politický. Britové kladli důraz na specifická filozofická témata, Francouzi se více zaměřovali i na politický tlak. Francouzi pořádali více seminářů, které byly otevřené, a nezaměřovali se tolik na jejich utajení. Tento názor potvrzuje i fakt, že se francouzští profesori během návštěvy scházeli s kulturním radou z velvyslanectví, na rozdíl od Britů, kteří se tomuto kontaktu vyhýbali a měli větší tendenci zůstat během návštěvy inkognito.⁴⁹

Z francouzské ambasády se o Společnost Jana Husa v druhé půlce 80. let staral Stanislas Pierret.⁵⁰ Pierret se stal prostředníkem při domlouvání akcí a také příjemcem francouzských intelektuálů, kteří zamířili do Prahy na bytové přednášky k Ladislavu Hejdánkovi, Ivanu Havlovi, Rudolfu Kučerovi, Zdeňku Neubauerovi, Pavlu Bratinkovi, Jakubovi Trojanovi, Němcovým, od roku 1984 do Brna k Milanovi Jelínkovi nebo k Petrovi Oslzlému a od roku 1987 k Jánů Čarnogurskému do Bratislavy. Tímto způsobem se do Prahy dostal např. Pierre-Jean Labarrière, André Comte-Sponville, Paul Ricoeur a také mnoho lidí z revue *Esprit*.⁵¹ Výraznými osobnostmi, které stály na pozadí organizace bytových seminářů, byly Nathalie Roussarieouová, tajemnice od roku 1983, a

---

⁴⁶ Day, Barbara: *Sametová filozofové*. 1999, s. 80.

⁴⁷ Day, Barbara: op. cit., s. 82.

⁴⁸ Roční členství pro studenta stálo pouze 30 F, pro aktivní členy 100 F a pro patrony 500 F.

⁴⁹ Day, Barbara: op. cit., s. 14.

⁵⁰ Verluire, Anne-Claire: Stanislas Pierret: Avant 1989, j'avais conscience qu'il se passait quelque chose [online]. 7. června 2011. Dostupné z <http://www.radio.cz/fr/rubrique/panorama/stanislas-pierret-avant-1989-javais-conscience-quil-se-passait-quelque-chose>[cit. 28. června 2012].

⁵¹ Day, Barbara: op. cit., s. 78.

Valérie Lowitová, francouzská studentka, dcera českého emigranta, jež v Praze sjednávala schůzky. Bytové semináře byly o to důležitější, že český disent byl ve srovnání s Polskem nebo NDR více izolovaný.

Mezi západní přednášející patřili především filozofové, ale také političtí pozorovatelé, teologové, akademici a umělci. Často vůbec nedokázali pochopit, proč jsou bytové semináře považované za zločin. Někdejší režim je označoval pojmem „antiuniverzita“⁵² A v logice minulé doby byla činnost přednášejících viděna jako podpora vnitřního nepřítele a konání seminářů jako vměšování se do vnitřních záležitostí cizí země. Obecně vzato nejvíce vadila organizovaná činnost mimo kontrolu strany. Tajná policie vůči zahraničním přednášejícím fyzicky nezasahovala, ale i přes to se stalo několik incidentů jako uvěznění Jacquesa Derridy⁵³, vyhoštění Rogera Scrutona, zadržení a vyhoštění Anthonyho Kennyho⁵⁴, jinak StB spíše používala taktiku přesvědčování a propagandistický tón, že se přednášející scházejí s trockisty a s kriminálními živly. Režim si nemohl dovolit porušovat mezinárodní právo, a proto v perzekuci cizinců narážel na určité limity.

Do Brna se francouzští přednášející dostali díky Jiřímu Müllerovi, který měl dobré kontakty na frankofonní manžele Jelínkovi. Jelínkovi se aktivně účastnili M-klubu, překládali zakázanou literaturu z francouzštiny a distribuovali edici Petlice. Prvními návštěvníky z Francie u Jelínkových byli v roce 1985 redaktoři revue L'Esprit, na první seminář v roce 1986 přijel přednášet Jean-Michel Besnier. Poté přednášky probíhaly pravidelně v intervalech každých šest až osm týdnů.⁵⁵ Programem většiny setkání byla francouzské filozofie, ale také teologie např. s Pierrem-Jeanem Labarrierem. Intelektuálové v Brně a v Paříži používali speciální způsob komunikace pomocí pohlednic metodou „týden + 1“, „*což znamenalo, že se zaslala nevinná pohlednice s datem, ale návštěvník přijel vždy přesně o týden dřív, než datum udávalo.*“⁵⁶ Seminářů se účastnilo mezi deseti až dvaceti posluchači z řad studentů, středoškolských učitelů a přátel rodiny Jelínkových. V Praze i v Brně byla činnost společnosti Jana Husa spojena se samizdatem, poskytovala publikace, knihy, tiskařské zařízení a také stipendia pro novináře.

---

⁵² Day, Barbara: op. cit., s. 8.

⁵³ Hejdánek, Ladislav: Případ filosofa J. Derridy v širších souvislostech, *Infoch*, Vol. 5 (1982), No. 1. s. 9-12.

⁵⁴ Zatčení a vyhoštění bylo součástí kampaně na zdiskreditování západních lektorů a členů Charty 77.

⁵⁵ Day, Barbara: op. cit., s. 155.

⁵⁶ Day, Barbara: op. cit., s. 156.

Organizátoři těchto seminářů si byli vědomi nebezpečí a rizik, které s sebou tato činnost nesla, proto se dbalo na vyšší opatrnost. Jedno z častých odůvodnění pozvání a přítomnosti zahraničních přednášejících byla dávná přátelství, která představitelé disentu navázali např. při studiích nebo cestování ve Francii v 60. letech. Při příležitosti návštěvy Prahy nebo Brna se staří přátelé sešli a mimo jiné se podělili i o novinky z francouzské filozofie. Velké množství bytů, kde se semináře uskutečňovaly, bylo odposloucháváno, a policie v některých případech po seminářích vyslýchala překladatelky nebo přítomné posluchače.

4.2 Svědectví

Časopis Svědectví začal být vydáván Pavlem Tigridem v New Yorku 28. října 1956. Tento rok nebyl náhodný. Díky povstání v Maďarsku a revolučním změnám v Polsku měli emigranti naději, že se revoluční potenciál bude šířit i dále ve východním bloku. Proto i v úvodníku zazněla slova: „*Tento časopis vychází v době revoluce ve střední Evropě. ... Tento časopis, vycházející v cizině, se hlásí do řad bojujících. ... Komunisté, kteří se v budoucnu ještě chtějí nazývat Čechoslováky, musí vznést požadavek svobody a postarat se o to, aby byl v plné míře splněn. V tomto úsilí mohou počítat s podporou všeho lidu.*“⁵⁷ Pavel Tigríd vlastně vyjádřil podmíněné podání ruky reformním komunistům, což bylo v době bující studené války velmi nevšední. Některými nesmiřitelnými antikomunisty byla redakce Svědectví nařčena ze spojenectví s komunisty, i když mezi nimi nebyl ani jediný člen.

V roce 1960 se Tigridovi přestěhovali do Paříže a byla tam přesunuta také redakce Svědectví. Umístění v centru Evropy zjednodušovalo logistiku dostávání výtisků do Československa a v Evropě byla také větší emigrantská komunita. V čele stál stále Pavel Tigríd, který se díky relativně časově nenáročné práci v nakladatelství mohl věnovat přípravě časopisu.⁵⁸ Čtvrtletník vycházel nepřetržitě 34 let a jeho náklad v průběhu let vzrostl z jednoho tisíce na deset tisíc výtisků. Původní redakce sídlila v rue du Pont de Lodi v 6. pařížském okrese a za celou dobu nemělo Svědectví ani jednoho zaměstnance na plný úvazek a ani žádného placeného redaktora. Vše vznikalo tzv. „na koleně“.

---

⁵⁷Tigríd, Pavel: *Svědectví o Svědectví*. 1994, s. 56.

⁵⁸Třeštíková, Helena: Pavel Tigríd – Evropan. [on-line]. 2004. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1109371424-pavel-tigrid-evropan/20356226216/>[cit. 30. června 2012].

Při hledání koncepce časopisu se Pavel Tigríd zamýšlel nad dvěma základními principy. „*První: jak vyplnit každý výtisk čítající zhruba dvě stě stran tak, aby natolik zaujal, že by jeho čtenář byl ochoten podstoupit nemalé riziko, jež s tím bylo spojeno v režimu, který se bál svobodného myšlení jako čert kříže.*“⁵⁹ Základní cílovou skupinou byli pro Svědectví lidé žijící v Československu. Samozřejmě mezi předplatitele patřilo velké množství československých emigrantů od Rakouska po Austrálii, nicméně obsah časopisu byl cílen na čtenáře za železnou oponou. „*Jedním jsme si byli jisti: že nechceme a nebudeme vydávat další emigrantský časopis, ale že se zaměříme výlučně na čtenáře doma.*“⁶⁰

Emigrace věděla, že lidé v ČSSR doslova prahnou po relevantních informacích, zejména v situaci uměle vytvořené informační a kulturní izolace od západního světa. Cílem zároveň bylo podávat zprávy o tom, co se děje ve světě v kontextu globálních souvislostí, a nevyhýbat se ani autorům, kteří zprvu podleli komunistické ideologii, nicméně ji po nějaké době s odůvodněním opustili a současně byli schopni intelektuálové a novináři. Z překladů mohl být čtenář informován o nových osobnostech a směrech ve světové politice a kultuře.

Časopis často uváděl na pravou míru zmanipulované informace, které byly oficiální propagandou používány v ČSSR, zejména o nepříliš pohodlných informacích v sousedních zemích z východního bloku. Na obsahu časopisu se podíleli jednak lidé v exilu a významnou měrou také disidenti, kteří psali buď pod různými pseudonymy, nebo i pod vlastními jmény. Mezi autory byli např. Václav Havel, Petr Pithart, Ludvík Vaculík, Egon Bondy, Ivan M. Jirous, Bohumil Hrabal, Milan Otáhal a další. „*Pokládali Svědectví za svoje periodikum, a my venku jsme na to byli hrdi, měli jsme v úctě rizika placená perzekucí všech stupňů, již naši spolupracovníci byli nemilosrdně vystaveni.*“⁶¹

Druhým úkolem redakce bylo, „*jak takový svazek dostat do země, v níž na každé nezávisle vyslovené nebo vytištěné slovo se pořádal policejní zátah, jako by šlo o výbušnou nálož.*“⁶² Pošta jdoucí přes hranice z „nepřátelské“ ciziny procházela skrze politickou kontrolní síť policie, takže dostávat velké množství výtisků do Československa poštou nebylo možné. Redakce proto musela oslovit mnoho lidí, dobrovolníků, kteří byli ochotni pašovat

---

⁵⁹ Tigríd, Pavel: op. cit., 1994, s. 56.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tigríd, Pavel: op. cit., 1994, s. 57.

⁶² Tamtéž.

časopis přes hranice. Mezi nimi byli turisté, diplomaté, řidiči kamionů, průvodčí mezinárodních rychlíků, loďaři na Labi a na Dunaji, potulní faráři, hostující hokejisté a hudebníci. Sít se táhla od Montrealu po Vídeň. Výběr ze Svědectví, tištěný na tenký biblový papír, byl dobrovolníky rozdáván ve velkých městech na Západě rostoucímu množství československých turistů. Praktiky byly různé, listy se vkládaly do módních časopisů nebo do krabic s pracím práškem. Všeobecně platná dohoda pro převoz „nelegálních“ věcí do ČSSR byla nemíchat moc různých věcí dohromady, neboli když se vezly stroje, tak ne peníze, když knihy, tak ne dopisy, když časopisy, tak ne technika atd.

27. dubna 1981 zadržela československá policie francouzský karavan a dva studenty, kteří převáželi do Československa výtisky Svědectví a jiných periodik. Francoise Anisová a Gilles Thenon byli členy levicového studentského svazu UNEF a Ligy pro lidská práva.⁶³ Na jejich výpravě měl podíl Jan Kavan, který sídlil ve Velké Británii a spolupracoval s disentem doma a s centry exilu v zahraničí. StB si proto myslela, že zakázanou literaturu, časopisy, peníze a stroje vypravila redakce Svědectví. Dle Pavla Tigrida to ale byla zásilka francouzských trockistů a ne Svědectví.⁶⁴ Po tomto incidentu následovalo zatýkání a domovní prohlídky předních obhájců lidských práv, ty se konaly nejen doma, ale také na pracovišti nebo v rekreačním zařízení. Do vazby bylo vzato deset disidentů za trestný čin podvrácení republiky a za šíření písemných materiálů v Československu a v zahraničí.⁶⁵

Celá akce znamenala signál pro mezinárodní veřejnost, že v Československu panuje arogance k helsinským závazkům a na protest podepsalo 400 francouzských osobností protestní prohlášení. Další protestní dopisy poslaly také Výbor 5. ledna, Mezinárodní sdružení na obranu umělců, Výbor francouzských matematiků, Výbor na obranu svobody v ČSSR nebo Federace ligy pro lidská práva.⁶⁶ V Paříži se krátce po této aféře dostal do redakce Svědectví agent StB a za pomoci odposlechu natočil několik soukromých rozhovorů. V Praze z toho byla udělána montáž, kterou odvysílal rozhlas s cílem zdiskreditovat Pavla Tigrida a

---

⁶³ Sdělení VONSu č. 250, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 5, s. 3.

⁶⁴ Tigríd, Pavel: *Mně se nestýskalo*. 2010, s. 105.

⁶⁵ Placák, Bedřich: Sdělení Charty 77 o policejních akcích a zatčeních v Praze, Brně a Bratislavě. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989*. [Svazek 1], 2007, s. 390.

⁶⁶ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Prohlášení F. Anisové a G. Thonona při jejich příjezdu do Paříže, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 8, s. 7., také Broué, Michel: Výbor 28. dubna pro osvobození vězňů v Československu, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 8, s. 7.

Svědectví.⁶⁷ U čtenářů to ale vzbudilo spíše úsměvy, ve Francii protest vlády a Mitterranda. Vážnější byl fakt, že po nepovedeném převozu a vyhrožování⁶⁸ ze strany tajné československé policie se majitel domu, kde redakce sídlila, rozhodl ukončit smlouvu a redakce se musela přestěhovat do ulice Croix-des-Petits-Champs.

O propagaci Svědectví se v Československu postaral sám komunistický režim, který dlouhodobě v oficiálních médiích kritizoval „třídně nepřátelský“ obsah časopisu a v některých případech z něho uváděl dokonce citáty.⁶⁹ „*Pavel Tigríd, starý agent americké zpravodajské služby, propagátor války, který po dlouhé roky považoval válku za jedinou metodu politického boje, se na povel Washingtonu přiklání k tzv. politice budování mostů a dorozumění. Přesídlil do Paříže... zde zřídil v Rue de Pont de Lodi redakci časopisu Svědectví, jinak nová zbraň amerického arzenálu, Američany financovaná, stejně jako Rádio Svobodná Evropa. ... Vyhledává odpadlíky, elitáře a kariéristy, kteří si od revize marxismu slibují osobní prospěch.... Formami nátlaku, vydírání a podplácení, získává Tigríd informátory a láká je do osidel americké zpravodajské služby. Zneužívá je k podvratným cílům proti zájmům pracujícího lidu*“.⁷⁰ Dobová televize vysílala reportáže také o zadržování výtisků na hranicích s cílem zastrašit občany a Rudé právo dokonce několikrát otisklo titulní strany časopisu. Tím se Svědectví oficiální československá média postarala o bezplatnou reklamu. „*Ať Tigríd dělá, co dělá, zjišťuje, že o jeho Svědectví není zájem. Adresáti jeho výtisky odevzdávají*“.⁷¹

Redakce rychle pochopila, že díky rostoucí rychlosti přenosu informací nemá cenu dublovat zprávy o aktuálních událostech ve světě, když v elektronické době je možné okamžitou interpretaci situací dostat i do komunistických zemí díky zahraničnímu vysílání rozhlasu. Proto se Svědectví začalo více orientovat na uvádění informací v širším kontextu, v podobě společenskovedních studií, memoárových a historických děl, dobrých překladů statí. Velká pozornost se věnovala kvalitní krásné literatuře, estetice, recenzím knih a modernímu výtvarnému umění ve snaze pomoci udržet kvalitní kulturní uvažování pochroumané čtyřicetiletou cenzurou.

---

⁶⁷ Jezdinský, Karel: *Svědectví a pražský režim*. 1982, s. 110.

⁶⁸ Majitel dostával anonymní dopisy s výhrůžkami a také nájemníci několikrát obdrželi zásilky s koláží domu v plamenech. Více v Tigríd, Pavel: *Epistolární terorismus Infoch*, Vol 5 (1982), No. 3, s. 17.

⁶⁹ O Tigrídovi napsána tendenční propagandistická kniha od Petra Bednáře *Cesta bez návratu*.

⁷⁰ Třeštíková, Helena: op. cit.

⁷¹ Tamtéž.

Redakce Svědectví sídlila ve Francii, proto byla její činnost také regulována francouzskými zákony. Časopis se schoval pod zákon z roku 1901 o nevýdělečných spolcích, což v praxi znamenalo, že po každém vydání čísla byly tři výtisky odeslány do úředního depozitáře k archivaci. Nic víc nebylo požadováno a časopis nebyl ani nijak kontrolován. Je zřejmé, že oficiální vedení Francie o všem vědělo a drželo nad redaktory ochrannou ruku. Když příslušníci StB nainstalovali odposlouchávací zařízení do redakce Svědectví, sám prezident Mitterrand se Svědectví zastal a skrze ministra zahraničních věcí nechal oficiálnímu československému diplomatovi vzkázat, že takové chování je nepřijatelné.⁷² StB v některých případech vydírala lidi, kteří jim měli poskytnout informace o redakci. Praktiky vydírání byly různé, StB například znemožnila studium dětem spolupracovníků, případně se lidé nemohli setkat s částí rodiny, která žila v zahraničí.

V rozhovorech Pavel Tigríd poukazuje na pomoc nové vlny exilu po roce 1968, kdy odešli reformní komunisté, kteří měli kontakty s jinými socialistickými stranami v Evropě a přispívali do Svědectví. Názorově se neshodli v tom, zda je reformovatelný stalinský komunismus, ale oceňovali jejich přínos.⁷³ Pašovali společně knihy, dělali rozhlas a podíleli se na Svědectví. Tigríd oceňoval i skutečnost, že bývalí komunisté byli znalí prostředí a věděli nejlépe, jak se strukturami bojovat.⁷⁴ Další nárůst mladých českých emigrantů byl znatelný od počátku 80. let a i mezi nimi se našli noví spolupracovníci redakce, např. Lubomír Martínek, Jan Pelc, Ilja Kuneš nebo Marek Skolik, Monika Kaslová nebo Anna Koutná- Tesařová.

V čele redakce vždy stál Tigríd spolu s redakční radou. V roce 1984 byla jmenována nová rada, kam vybral většinu mladé generace např. Jana Pelce, Ilja Kuneše, Marka Skolila a členem byl také politolog Jacques Rupnik. Dále v radě působili Jiří Gruša, Lída Rakušanová a Milan Schulz, kteří měli do budoucna převzít vedení redakce, nicméně k tomu nikdy reálně nedošlo.

Financování Svědectví mělo dva zdroje. Jednak předplatné čtenářů a také dary od sponzorů získané diplomatem Janem Papánkem a manželi Dubinovými. Přesné částky nebo přesná databáze dárců stále ale zůstává neúplná, protože i sám Pavel Tigríd toto téma i po

---

⁷² Tigríd, Pavel: op.cit, 1994, s. 59. Také v Tigríd, Pavel: Epistolární terorismus, *Infoch*, Vol. 5 (1982), No. 3, s. 17.

⁷³ Jezdinský, Karel: op. cit., s. 133.

⁷⁴ Třeštíková, Helena: op. cit.

roce 1989 nerad komentoval.⁷⁵ V rozhovorech přiznával, že peníze pravidelně dostával od Tomáše Bati a od dalších emigrantů. Dle dostupných rozhovorů o tom věděli i spolupracovníci Tigrida, nicméně se o tomto tématu nesmělo v redakci veřejně mluvit.

Redakce Svědectví se profilovala jako jednoznačně demokratická a liberální platforma s důrazem na dodržování lidských práv a svobod. Díky dobré síti lidí působících kolem redakce se dostalo jisté množství výtisků do ČSSR, kde mohlo předat svědectví o politice, kultuře a nejnovějším vývoji ve světě bez cenzury režimu. „*Svědectví velmi objektivně referovalo o tom, co se tady děje a Pavel Tigrid a lidé okolo něj pomáhali nejen solidaritou, ale i konkrétně, že třeba organizovali dodávání rozmnožovacích přístrojů do tehdejšího Československa.*“⁷⁶ Pro domácí čtenáře bylo přínosem nejen to, že se dozvěděli informace ze světa, ale také měli možnost dostat se ke článkům od lidí působících v disentu. Poslední číslo vyšlo v roce 1992, dále už nemělo smysl časopis udržovat, protože ho nahradila jiná média.

4.3 Kulturní vazby s politickým podtextem

Od začátku 80. let se ve Francii úspěšně hrály Havlovy hry Vernisáž a Audience. Zasloužil se o to zejména ředitel divadla la Bruyere, pan Meldegg.⁷⁷ Divadelní soubor s tímto Havlovým programem uspořádal turné po padesáti městech ve Francii, Belgii a Švýcarsku. V každém divadle byl současně instalován stánek s informacemi o VONSu a Chartě 77.⁷⁸ Další divadelní akce na podporu VONSu se uskutečnily v dubnu 1981. V divadle des Marthurines byla uvedena Havlova hra Protest spolu se Sartrovou hrou Za zavřenými dveřmi. Večer byl příležitostí k přečtení dvou Havlových dopisů z vězení a poukázání na nedodržování lidských práv v ČSSR. Pro návštěvníky byla také vydána brožurka o Václavu Havlovi.⁷⁹

Říjnový proces se stal námětem na sepsání scénáře pro divadelní hru.⁸⁰ Tento počín iniciovala Mezinárodní asociace na obranu ve světě pronásledovaných umělců. Podkladem se staly výpovědi členů rodiny, kteří byli přítomni na přelíčení a po jeho skončení vytvořili malou rekonstrukci jeho průběhu. Premiéra představení proběhla v pařížském divadle Théâtre

---

⁷⁵ Kaiser, Daniel: Rozhovor s Pavlem Tigridem, *Lidové noviny*, 25. listopadu 2000, s. 5.

⁷⁶ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

⁷⁷ Šedivý, Jaroslav: op.cit, s. 46.

⁷⁸ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 3 (1980), No. 12, s. 12.

⁷⁹ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 4, s. 13.

⁸⁰ Pažout, Jaroslav: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*. 2005, s. 107.

du Soleil 19. prosince 1979 s hvězdným obsazením Yvese Montagna a Simone Signoretové. Následně se samotné představení hrálo na několika místech Francie, Švýcarska a Německa. O této podpoře se dozvěděli během procesu i samotní souzení. Anna Šabatová, manželka Petra Uhla, využila právo promluvit u soudu a během svého projevu při prosincovém přelíčení řekla tři důležité informace - že zemřel František Kriegel, že VONS byl uznán platnou součástí Mezinárodní federace pro lidská práva, a že v divadelním sále La Cartoucherie v Paříži proběhlo představení inspirované říjnovým soudním přelíčením.⁸¹

Sdružení Theatre Partout, které organizovalo turné po Francii, zaslalo dopis představitelům Charty 77 s oznámením o pořádaných představeních divadelní hry s tímto soudním procesem. Reprízy her byly uvedeny v několika francouzských městech a celá akce byla součástí kampaně na vytvoření tlaku mezinárodního veřejného mínění ve prospěch demokratických hodnot s cílem propuštění vězňů.⁸² Záznam hry byl také vysílán západoněmeckou televizí WDR, kterou mohli sledovat lidé v jižních a západních Čechách. Českou verzi hry zpracovala česká redakce Svobodné Evropy.

Mitterrand řekl o Havlových hrách: „*Ve Francii jsme se těšili na vaše poselství ne proto, že bychom snad zapomněli na vlastní mládí, kdy jsme zažili něco podobného, ale proto, že se v nich ve velkém literárním stylu projevoval duch velkodušnosti, víra a odhodlání, který nás utvrzoval v tom, že vaše vlast zůstala jednou z velkých civilizovaných zemí Evropy.*“⁸³

Také v Avignonu se několikrát uskutečnila velká divadelní představení Havlových her, kterých se účastnil i spisovatel Samuel Beckett. Při těchto příležitostech Simone Segnoretová a Yves Montagne organizovali setkání na podporu Charty 77. Angažmá v divadelní sféře byla podpořena faktem, že Václav Havel byl v té době již známým dramatikem.

Své kontakty měla ve Francii také Jazzová sekce. V roce 1987, když byli odsouzeni její hlavní představitelé, se ve Francii na její podporu pořádaly koncerty a sepisovaly se petice pro prezidenta Husáka žádající propuštění členů Jazzové sekce. O práci jazzové sekce projevila zájem i francouzská ambasáda. Důležitými lidmi ve Francii, kteří s jazzovou sekcí

---

⁸¹ Rozhovor s Petrem Uhlem 16. července 2012.

⁸² Dopis francouzských herců, *Infoch*, Vol. 3 (1980), No. 8, s. 7.

⁸³ Mitterrand, Francois: *Jak konstituovat Evropu*, 1994, s. 41.

spolupracovali, byli Xavier Galmiche a emigrant Patrik Ouředník. Ten v Paříži organizoval petice a sháněl podpisy intelektuálů. O procesu informoval také *Le Monde*⁸⁴.

4.4 Církevní kontakty

Kontakty československých představitelů katolické církve s Francií nebyly dle biskupa Malého tak intenzivní jako s církví polskou, německou, rakouskou nebo italskou. Bylo to dáno především vzdáleností mezi zeměmi, kdy byla logicky složitější spolupráce s Francií než se sousedním Polskem.⁸⁵ Nicméně francouzská katolická církev se angažovala v podpoře disidentů jednak symbolickými akcemi přímo ve Francii, ale také v Československu, kam byli vysíláni kněží na teologické semináře u Jakuba Trojana. Setkání na české straně organizoval teolog Otto Mádr, který zval různé myslitele z francouzské oblasti. Evangelíci byli zváni na semináře u Milana Balabána. Žádná oficiální francouzská delegace také neopomněla navštívit kardinála Tomáška.

Ve francouzském katolickém prostředí měla Charta 77 a také VONS alespoň symbolickou podporu. V červnu 1981 drželo pět dnů 13 francouzských občanů pietní hladovku za účelem podpořit vězněného Jana Litomiského a další politické vězně. Tato symbolická akce se uskutečnila v chrámu Saint-Merri v centru Paříže, kam za nimi přicházeli věřící a návštěvníci kostela a diskutovali o možné pomoci československým politickým vězňům. Během akce byly v kostele a před ním umístěné informační tabule referující o poměrech v Československu. Paralelně se uskutečnila štafetová hladovka v Praze a v Brně také za propuštění Jana Litomiského.⁸⁶

V prosinci roku 1981 proběhl na faře kostela v ulici des Sevres 35 v Paříži koncert na podporu vězněného umělce Karla Soukupa. Během koncertu byly vystaveny dokumenty o dalších vězních a stíhaných aktivistech z ČSSR. Při příležitosti koncertu vydaly výbory česko-francouzský sborník a texty písní Karla Soukupa. Koncertu se zúčastnilo asi 150 lidí,

---

⁸⁴ 10. mars 1987 Tchecoslovaquie: Ouverture à Prague du procès de la „section de jazz“, *Le Monde*, 12- března 1987, s. 4

⁸⁵ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

⁸⁶ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Protestní hladovka v Paříži, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 8, s. 6.

zástupci Výboru 5. ledna, Mezinárodní asociace umělců (A.I.D.A.), Amnesty International, Výbor pro obranu svobod v Československu, Londonův výbor a novináři Le Monde.⁸⁷

Dle stranického dokumentu Informace o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace⁸⁸ si bylo vedení strany stále více vědomo rostoucího tlaku obyvatel na změnu postoje strany k náboženské otázce. Jako důkaz se v dokumentu uvádí zvýšení volání po svobodě víry, rostoucí počet pořadů s náboženskou tematikou, podpora a nárůst popularity kardinála Františka Tomáška, masovější akce při blahorečení Anežky České 6. března 1988 v Katedrále sv. Víta nebo akce v Bratislavě 25. března 1988.

Vznikla také Charta věřících, která byla reprezentována kardinálem Tomáškem a v 31 bodech artikulovala požadavky věřících. Roku 1987 byla předána představitelům církve ve Francii a NSR s požadavkem, aby byl v zahraničí zorganizován nátlak na ČSSR.⁸⁹ Akci inicioval Antonín Převrátil a shromáždil celkem 600 000 podpisů, což bylo zdaleka nejvíce podpisů před listopadem 1989. Díky obsáhlému informování v tisku, akce zaznamenala ohlas také u francouzských občanů.⁹⁰

4.5 Socialisté, komunisté a trockisté

Politické strany, které byly po únoru 1948 v ČSSR zrušené, často pokračovaly se své činnosti v exilu, zapojovaly se do sjezdů evropských stran a aktivně podporovaly opozici vůči oficiálním představitelům doma. Československá strana sociálně demokratická (ČSSD) v exilu byla ustavená již v červnu 1948 v Londýně⁹¹ a její působení se odehrávalo zejména na půdě Socialistické internacionály. Spolu s jinými sociálně demokratickými stranami z východní Evropy byla sdružená v Socialistické unii střední a východní Evropy.⁹²

Spolupráce s francouzskými socialisty v 80. letech mohla navázat na vazby z let předcházejících, i když ve srovnání např. s rakouskou nebo německou sociální demokracií

---

⁸⁷Uhl, Petr, Šabatová, Anna: Krátké zprávy, *Infoch*, Vol. 4 (1981), No. 1, s. 20.

⁸⁸Informace o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizaci. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989*. [Svazek 3] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 172.

⁸⁹Informace o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizaci. Op. cit., s. 178.

⁹⁰Kaufmann, Sylvie: Tchécoslovaquie malgré les tracasseries du pouvoir et le manque de prêtres... Le lent retour de la religion au quotidien, *Le Monde*, 28. září 1988, s. 5.

⁹¹Hrubý, Karel: *Léta mimo domov: k historii Československé sociální demokracie v exilu*. 1996, s. 165.

⁹²Hrubý, Karel: op. cit., 1996, s. 41.

provázanost s Francií nebyla tak intenzivní.⁹³ V roce 1978 se v Paříži konalo zasedání Byra Socialistické internacionály, během kterého se řešila i československá otázka. Byli přizváni jak představitelé exilové ČSSD, tak také reformní komunisté. Lídři Socialistické internacionály obdrželi dopis od nezávislých socialistů R. Battěka, J. Mezníka a J. Müllera, v němž se přihlásili k aktivitám v duchu sociálně demokratické orientace a k demokratické tradici československého dělnického hnutí.⁹⁴

Míra kontaktů československých emigrantů s místními strukturami PS se zvyšovala, vytvořily se tak osobní vazby, které byly prospěšné pro další spolupráci. S československými politiky spolupracovali např. Guy Mollet, bývalý premiér Francie a předseda PS, Robert Pontillon, zahraniční tajemník PS nebo Charles Hernu, ministr obrany v Mitterrandově první vládě. Po aktivní spolupráci během pražského jara došlo v 70. letech k útlumu styků PS s ČSSD a také s předsedou Bernardem, to se změnilo v 80. letech, kdy míra aktivit znovu rostla. Přímou v Československu měl bohaté kontakty s PS Rudolf Battěk.

1. října 1988 byla uspořádána v Paříži mezinárodní konference sociálně demokratických stran k výročí československé okupace vojsky Varšavské smlouvy. Setkání se uskutečnilo ve francouzském Národním shromáždění a v organizaci se velmi angažoval Pierre Guidoni, bývalý ministr zahraničních věcí a čestný předseda UNEFu.⁹⁵ Propojenost socialistů s českým disentem je patrná také z analýzy francouzského tisku. Zejména periodikum *L'Alternative* sdružovalo levicové intelektuály, z nichž mnozí byli členy PS. Důležitou osobností byl Antonín Leihm, který využíval své kontakty s PS a zprostředkoval je dál do ČSSR. Tajemník Socialistické strany Francie Lionel Jospin a národní sekretář Véronique Neiertzová poslali v květnu 1981 Gustavu Husákovi telegram s žádostí propustit dva zadržované Francouze a také několik signatářů charty, kteří byli ve vězení po zadržení francouzského karavanu se samizdatovou literaturou.⁹⁶ Véronique Neiertzová pokračovala v intervenci ve prospěch československých politických vězňů také v červenci 1981, kdy iniciovala schůzku na československé ambasádě a pokusila se o doručení protestního dopisu, který byl ale československou stranou odmítnut.⁹⁷

---

⁹³ Hrubý, Karel: *Exilová strana v letech 1969-1995*. 2006, s. 121.

⁹⁴ Hrubý, Karel: op. cit., 1996, s. 114.

⁹⁵ Hrubý, Karel: op. cit., 2006, s. 130.

⁹⁶ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: *Stanovisko PS*, Infoch, Vol. 4 (1981), No. 8, s. 7.

⁹⁷ Uhl, Petr, Šabatová, Anna: *Články Le Monde* 17. a 18. července 1981, Infoch, Vol. 4 (1981), No. 8, s. 7.

Francouzská komunistická strana stála ve vztahu k východu v dvojité pozici. Dle dokumentů Charty 77 PCF podporovala disent a měla zájem o dodržování lidských práv v Československu, odsuzovala nezákonnou perzekuci, která se v zemích východního bloku děla a přihlásila se k demokracii v socialismu.⁹⁸ Na druhou stranu udržovala kontakty také s oficiálními představiteli státu. Po uveřejnění Charty mluvčí žádali o podporu uvězněných a pronásledovaných chartistů, jmenovitě Jaroslava Šabaty, Jiřího Lederera a Ladislava Lisa. „Zvláště bychom ocenili, kdybyste se na svém sjezdu veřejně solidarizovali s těmi čtyřmi nezákonně pronásledovanými občany - tři z nich jsou Vaši soudruzi...“⁹⁹ Komunistická revoluční liga v čele s Alanem Grévinem pořádala demonstrace před československým obchodním zastoupením v Paříži. Pierre Daix, šéfredaktor Lettres francaises, časopisu PCF, byl také členem Výboru 5. ledna. Spojení jmen s různými názory v téže organizaci bylo symbolické a odkazovalo na pluralitu Charty 77.

Čtvrtá internacionála někdy označovaná za trockistickou podporovala nezávislé opoziční hnutí v celém východním bloku. Vyčlenila švýcarskou skupinu, která byla určená ke kontaktům s NDR a Československem, protože zde byla vyšší pravděpodobnost, že se domluví německy. Frankofonní část trockistů měla vazby zejména na Petra Uhla, který se s nimi seznámil během svých pobytů ve Francii v 60. letech. Trockisté pořádali demonstrace na podporu stíhaných z VONSu i Charty 77, kde se podařilo shromáždit až 2000 lidí, do Československa se jednotliví trockisté dostávali s různými obtížemi, poskytovali finanční pomoc, cyklostyly, peníze, knihy atp. Petr Uhl oceňuje, že svou pomoc určovali všem bez rozdílu. „Oni je vůbec neurčovali jenom pro politicky blízké lidi. Perzekuované rodiny skutečně nestrádali a ještě se ohlíželi, kde pomoci.“¹⁰⁰

---

⁹⁸Sdělení o setkání mluvčích Charty 77 s členy Francouzské komunistické strany. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): Charta 77 : Dokumenty 1977-1989. [Svazek 2] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 248.

⁹⁹Tominová, Zdena, Benda, Václav, Dienstbier, Jiří: Dopis sjezdu Francouzské komunistické strany, vyzývající k veřejné solidaritě s perzekvovanými československými občany, Infoch, Vol. 2 (1979), No. 7, s. 4.

¹⁰⁰Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

5. Francouzsko - československé kontakty a oficiální podpora

Oficiální kontakty obou republik prodělaly od začátku 60. let několik zlepšení, ale i pádů. Kvalita vztahů logicky kopírovala události v politické linii. Stejně tak jako v 60. letech došlo k uvolnění napětí a intenzivním kontaktům, růstu obchodu a kulturní spolupráci, tak naopak v letech normalizace došlo ke zmrazení francouzsko-československé propojenosti, klesal objem obchodu a československé úřady nebyly nakloněny ani působení Francouzského institutu v Praze. V 80. letech se situace změnila s novou koncepcí východní politiky Mitterranda a také vřelejším přístupem československé strany. Samozřejmě zde měly vliv i mezinárodní události, kdy od nástupu Gorbačova oba nepřátelské bloky studené války začínaly vést intenzivnější dialog o nutnosti zvýšení bezpečnosti a odzbrojení.

Francie měla na území ČSSR oporu zejména ve Francouzském velvyslanectví. Pod něj spadal také Francouzský institut Ernesta Denise ve Štěpánské ulici v Praze. Tyto dvě instituce působily jako jeden z kanálů, skrz který se do ČSSR dostávala západní kultura, samizdatové knihy a časopisy, profesori a dobrovolníci a západní styl života.

5.1 Francouzské velvyslanectví

Francouzské velvyslanectví v Praze stálo v dvojznačné pozici. Na jednu stranu bylo velvyslanectví oficiálním reprezentantem Francie pro jednání s československou komunistickou vládou a na druhé straně podporovalo opozici vůči oficiální moci s cílem podpořit demokratizační proces a boj za dodržování lidských práv. Nicméně dle Jaroslava Jírů, jednoho z disidentů, nebyly aktivity francouzské ambasády na začátku 80. let nijak významné, zejména ve srovnání s ambasádou USA, Velké Británie nebo Švédska.¹⁰¹ To potvrzuje také Petr Uhl „největší podporu poskytovali Američani, měli hodně diplomatů a měli tady šikovné lidi.“¹⁰² Aktivizace velvyslanectví se markantně zvýšila na konci 80. let a znovu po návštěvě Mitterranda v Praze.

Po vydání Charty 77 v lednu 1977 se také pracovníci francouzské ambasády aktivizovali, aby získali kontakty na lidi, kteří jim o činnosti, cílech a charakteru Charty 77

---

¹⁰¹ Rupnik, Jacques: Paris-Prague. Réflexions sur le renouveau et la régression d'une relation privilégiée. 2010, s. 134.

¹⁰² Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

podají relevantní informace. V prvních dvou týdnech existence Charty 77 byla ambasáda odkázána na agenturní zprávy o činnosti chartistů a hned od počátku února 1977 měla ambasáda k dispozici dokumenty vydávané Chartou 77, texty Jana Patočky a další materiály. Tyto zdroje byly překládány do francouzštiny a posílány do Paříže na Ministerstvo zahraničních věcí. Od února 1977 posílal velvyslanec do Paříže pravidelné bilanční referáty o Chartě 77.¹⁰³ Dle výzkumu historika Viléma Prečana v archívu Ministerstva zahraničních věcí Francie, vedl od roku 1978 francouzský velvyslanec v Československu Emmanuel d'Haricourt s mluvčími Charty 77 rozhovory a depeši posílal zprávu do Paříže.¹⁰⁴

Přes ambasádu se do Prahy dostávalo i část knih, dopisů, časopisů a finančních prostředků, které lidé z exilu předali diplomatům do auta v německém Weidenu. Diplomaté projížděli přes hranice bez přísných kontrol, kterým byli vystavováni běžní turisté. Pracovníci ambasády měli kontakty mezi disidenty a podporovali jejich činnost. Stanislas Pierret byl jedním z lidí, kteří do ČSSR pravidelně autem přiváželi Svědectví a zakázané knihy. Sám přijel do Prahy v roce 1987 jako kulturní atašé. Velvyslancem byl požádán, zda by se mohl více seznámit s představiteli disentu.¹⁰⁵ Podobné kontakty z ambasády měl také Xavier Galmiche. Dalšími lidmi, kteří byli spříznění s disentem, byli Valérie Löwitová, Marianne Canavaggiová nebo Sylvie Germainová, které učily na francouzském gymnáziu v Praze.

V 80. letech navštívil několikrát Prahu francouzský ministr zahraničních věcí Roland Dumas. Poprvé to bylo 23. a 24. května 1985. Kromě oficiální části návštěvy, jejíž součástí byly rozhovory s oficiálními představiteli ČSSR, se on i jeho spolupracovníci setkali s několika signatáři Charty 77.¹⁰⁶ Dumas oznámil fakt, že se s disidenty hodlá sejít hned na začátku své návštěvy ministru zahraničních věcí Chňoupkovi. Nicméně i přesto kvůli bezpečnostním opatřením bylo dohodnuto, že návštěvy proběhnou v bytech disidentů. Dumas navštívil byt Petra Uhla a Anny Šabatové, který v té době ještě nebyl střežen StB. To se ale změnilo právě po francouzské návštěvě. V rozhovorech diplomaty nejvíce zajímalo, jaká probíhá nezávislá mírová činnost nebo jaké jsou názory na rozmístění raket. Anna Šabatová upozornila diplomaty na vězněného Jiřího Wolfa, který již v minulosti dostal nabídku

---

¹⁰³ Prečan, Vilém: op. cit., s. 316.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Verluire, Anne-Claire: op.cit.

¹⁰⁶ Dienstbier, Jiří, Kantůrková, Eva, Šustrová, Petruška: Sdělení o rozhovorech signatářů Charty 77 s členy delegace francouzského ministra zahraničí Ronalda Dumase v Praze. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): Charta 77 : Dokumenty 1977-1989. [Svazek 2] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 721.

francouzského azylu. Dle dokumentu Charty následující den Dumas připomněl zájem Francie o Jiřího Wolfa na oficiálních místech.

Petr Uhla podotýká, že atmosféra nebyla příjemná ani pro francouzskou delegaci, která se ocitla v neznámém prostředí „*ti úředníci z Quai d'Orsay si mysleli, že to je jako taková nějaká zvláštní libůstka našeho pana ministra (Dumase), že nás nutí, abychom chodili do nějakých kuchyní! ... vůbec to nechápali!*“¹⁰⁷ Nicméně ministr Dumas působil přesvědčivěji a disidenti vítali jeho pomoc. „*Ten Dumas to měl jako politický úkol a tvářil se, nebo to tak skutečně bylo, že ten úkol si bere za své.*“¹⁰⁸

Během návštěvy u Jiřího Hájka nebylo diplomatům příslušníky StB dovoleno vstoupit do domu, a proto byl rozhovor veden přes plot a krátké setkání bylo poznamenáno policejním násilím. Zde se rozhovor týkal především syna Jiřího Hájka, kterému bylo konstantně znemožňováno studovat a jemuž úřady bránily ve vycestování do ciziny. Dále se v rozhovoru řešila neustálá skandální přítomnost příslušníků StB před domem Hájkových, kteří měli zabránit západním diplomatům ve volném pohybu. Diplomaté se snažili setkat i s dalšími signatáři, bohužel ale nezastihli nikoho doma. Dumas dle rozhovoru pro AFP žádal, aby československá vláda umožnila Havlovi účast na kolokviu o lidských právech v Paříži a následný návrat do Prahy. Také se přimluvil za několik rodin, které žily z části v emigraci a z části v ČSSR. Žádost Dumase nebyla vyslyšena.

Podruhé přijel Dumas do Prahy 17. září 1988. Byla to už druhá návštěva během tří let. Setkal se s představiteli oficiálního vedení. S Husákem hovořil zejména o nutnosti spolupráce v oblasti procesu odzbrojování, s předsedou vlády Lubomírem Štrougalem o hospodářské spolupráci. Na programu bylo také setkání Dumase s ministrem zahraničí Chňoupkem v Černínském paláci. Jednali o hospodářské spolupráci a o nadějně perspektivě na dialog mezi Západem a Východem. Chňoupek ocenil přínos Francie na rozvoji celoevropského procesu spolupráce a bezpečnosti. V rozhovoru se také dotkli návrhu vytvoření pásma důvěry v oblasti hraniční čáry Varšavské smlouvy a NATO. Během pobytu byla také podepsána smlouva o vytvoření první společné akciové společnosti. Rudé právo v článku¹⁰⁹ k návštěvě podotýká, že

---

¹⁰⁷ Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Soudruh Jakeš přijal R. Dumase. *Rudé právo*, 17. září 1988, s. 1.

Dumas prezentoval tendenci navázat rozhovory Západu s Východem na základě Helsinského protokolu. Samozřejmě chybí zmínka o třetím koši, který se týkal lidských práv.

Francouzský tisk na tuto návštěvu zareagoval s mírným zklamáním, protože některá obchodí jednání skončila neúspěchem díky silné přítomnosti německých a italských zájmů.¹¹⁰ Nicméně atmosféra návštěvy byla nesrovnatelně uvolněnější než v roce 1985. V *Le Monde* Dumas řekl „*mohl jsem mluvit o roce 68, aniž by se zkřivilo obličej*.“¹¹¹ K problematice lidských práv novinářka Treanová podotýká, že Francie působí nejistě při balancování mezi zdrženlivostí vůči podmiňování ekonomické spolupráce dodržováním lidských práv a snahou zabránit kritice, kterou za tento postup získají. V tomto východní politika stále hledá koherenci.¹¹²

Dumas se setkal s Jiřím Hájkem, Petrem Ublem a Václavem Malým v sídle francouzské ambasády. Zde je patrný rozdíl v poměrech a atmosféře v Československu ve srovnání s podmínkami první návštěvy. Dumas se zajímal o dodržování lidských práv, postavení křesťanů a změny ve společnosti.¹¹³ Během tohoto setkání byla domluvena následná prosincová návštěva Mitterranda v Československu.

5.2 Francouzský institut

Francouzský institut Ernesta Denise v Praze neměl po dobu komunistického režimu lehkou pozici. Mezi lety 1951 a 1963 byl dokonce uzavřen, protože údajně šlo o „*imperialistickou špionážní centrálu*.“¹¹⁴ Následně v 60. letech byla nejprve zprovozněna pouze knihovna a čítárna a postupně se začaly vyučovat i kurzy francouzštiny. Velký podíl na tomto úspěchu měl Henri Ehret, kulturní rada v ČSSR. Až do sametové revoluce byla kulturní činnost, jazykové kurzy i knihovna pod drobnohledem československých úřadů. I přesto si institut dokázal udržet vlastní autentičnost a pro mnohé lidi se stal místem setkání se Západem. Lidé z institutu pomáhali šířit československá exilová a francouzská periodika jako

---

¹¹⁰ Trean, Claire: La visite de M. Roland Dumas en Tchécoslovaquie. La nouvelle Ostpolitik française au banc d'essai. *Le Monde*, 17. září 1988, s. 32.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Trean, Claire: La fin de la visite de M. Dumas en Tchécoslovaquie Dans sa nouvelle politique à l'Est, la France cherche un langage à propos des droits de l'homme. *Le Monde*, 20. září 1988, s. 1.

¹¹³ Devátý Stanislav, Hájek Jiří, Janát, Bohumír. Setkání s ministrem zahraničí Francie, *Infoch*, Vol. 11 (1988), No. 17, s. 2.

¹¹⁴ Ehret, Henri: *Obnovení činnosti*. 1993, s. 89.

např. Svědectví, Revue K, Lettre Internationale, spolupracovali se Společností Jana Husa, s Jacquesem Derridou, s Jeanem-Paulem Vernantem, či s nadací Pierra Emmanuela.¹¹⁵

Francouzský institut měl pro opozici hlavně funkci morální podpory. I přesto, že byl do týmu knihovny i mezi pracovníky institutu nasazen agent StB, aby hlídal dobovou korektnost instituce, tisku a knih, bylo prostředí velice „západní“, s jinou atmosférou a vlídným demokratickým přijetím. Na tuto pozitivní roli vzpomínal i spisovatel Milan Kundera¹¹⁶ nebo také Václav Jamek, který vystudoval gymnázium v Dijonu a od roku 1969 žil znovu v Československu. Prožíval vnitřní exil... „*ten, jehož podstatou je rozhodné, zatvrzelé, bytostné odmítnutí začlenit se do společenské skutečnosti, již odsuzují.*“ „... každodenní zkušenost hanby a pobouření.“¹¹⁷ Své situaci čelil tak, že si zdokonaloval francouzštinu a v myslí ji používal. Zde je vidět přínos francouzské knihovny pro občany Prahy.

Československé úřady uznávaly pouze část aktivit, které se odehrávaly na Francouzském institutu, např. výuka francouzského jazyka s 1200 studenty nebo promítání filmů bylo považováno za nelegální. Působení institutu sahalo skrze síť francouzských lektorů i do Brna, Bratislavy, Košic nebo do Olomouce, kde se konaly výstavy či přednášky. Většina kulturních akcí pod záštitou Štěpánské se vyhýbala nebezpečným tématům, aby nedošlo ke zbytečné provokaci režimu. V situacích, kdy bylo třeba půdu institutu „obejít“, probíhalo mnoho poloúředních akcí, které byly prezentovány jako spontánní. Ty se pak často konaly v bytě Jeana-Georgse Mandona, tehdejšího francouzského kulturního rady. Zde byly Václavu Havlovi předány insignie doktorátu honoris causa Univerzity v Toulouse.¹¹⁸

5.3 Návštěva Françoise Mitterranda v Československu

Návštěva Françoise Mitterranda v Československu byla největší událostí ve sféře oficiálních francouzsko-československých vztahů v 80. letech 20. století. Cestu do Prahy domluvil v září 1988 ministr zahraničních věcí Dumas při svých pražských rozhovorech s ministrem zahraničních věcí Chňoupkem. Mitterrand chtěl původně navštívit Prahu 28. října k výročí 70. let od vzniku Československa. To se nelíbilo předsednictvu ÚV KSČ jistě ze

---

¹¹⁵ Poivre d'Arvor, Olivier: *Jistého 9. prosince 1993....* 1993, s. 8.

¹¹⁶ Kundera, Milan: *Osvobozující exil.* 1994, s. 65.

¹¹⁷ Jamek, Václav: *Pěkně divný exil.* 1994, s. 90-91.

¹¹⁸ Barthier, Emmanuelle, Pezza, Franck: *Od Jana Husa k Pierru Emmanuelovi. Několik iniciativ na podporu disidentství.* 1993, s. 107.

strachu, aby datum neohrozilo propagandistické tvrzení o vlivu Říjnové revoluce na vznik samostatného ČSR.

Před oficiálním schválením návštěvy si obě strany kladly podmínky. České ministerstvo zahraničí mělo několik požadavků. První podmínkou byl požadavek, aby se během pobytu v Československu Mitterrand nesetkal s Alexandrem Dubčekem. Obava z Dubčekova vlivu na společnost a možnou aktivizaci obyvatel dokládá, že i po 20 letech od zásahu vojsk Varšavské smlouvy režim odvozoval svou legitimitu od vojenského vyřešení situace. Dalším požadavkem bylo, aby prezident Mitterrand předstoupil před národním shromážděním. Na francouzské straně si dal Mitterrand tři podmínky - setká se s disidenty, navštíví kardinála Tomáška a promluví ke studentům.¹¹⁹ Husákovi bylo 1. listopadu Ministerstvem zahraničních věcí¹²⁰ doporučeno přijmout případné pozvání na návštěvu do Francie.

Na schůzi ÚV KSČ 11. listopadu 1988 se návštěvě Mitterranda věnovalo předsednictvo pod bodem 15¹²¹. Byl udělen souhlas s tím, že návštěva proběhne 8. a 9. prosince 1988, Mitterrand bude přijat Jakešem a vystoupí před národním shromážděním a před předsednictvem a zahraničními výbory obou sněmoven Federálního shromáždění a Husák přijme případné pozvání do Francie. Jednalo se také o mediální prezentaci návštěvy. Fojtík dostal na starosti publicitu v médiích, Johannes měl straně předložit informace o průběhu a výsledcích návštěvy. Dle plánu měla být návštěva zveřejněna v České televizi a rozhlasu, kde se vedle životopisu Mitterranda měl 8. prosince 1988 při příjezdu objevit komentář o vzájemných vztazích a reportáž k výsledkům návštěvy. Všem francouzským novinářům, kteří přijedou s Mitterrandem, byla dovolena účast na akcích jako novinářům českým.¹²²

Předsednictvo ÚV KSČ vydalo 1. prosince 1988 speciální nařízení¹²³ Informace o aktivitách nepřátelských skupin ve dnech 8. - 11. prosince, kde se pod 1. bodem věnují akcím k výročí úmrtí Johna Lennona a pod 2. bodem plánovanému setkání k příležitosti

---

¹¹⁹ Šedivý, Jaroslav: op. cit., s. 171.

¹²⁰ Srp, Karel: *Tři snídaně s Francois Mitterrandem = Trios petits-déjeuners avec Francois Mitterrand*. 1998, s. 14.

¹²¹ Srp, Karel: op. cit., s. 16.

¹²² Návrh ministerstva zahraničních věcí ze dne 7. 11. 1988, In Srp, Karel: *Tři snídaně s Francois Mitterrandem = Trios petits-déjeuners avec Francois Mitterrand*. 1998, s. 12.

¹²³ Srp, Karel: op. cit., s. 15.

mezinárodního Dne lidských práv. K prvnímu bodu bylo doporučeno zabránit případnému pokusu o přemístění akce konané Městským výborem Svazu socialistické mládeže (SSM) do historické Prahy a 8. prosince uzavřít prostory Velkopřevorského náměstí z důvodu návštěvy francouzského prezidenta. Ke 2. bodu bylo doporučeno zdiskreditovat pořádající za účelem snížení zájmu občanů na účasti a případnou demonstraci zakázat. Pokud by se na setkání sešlo větší množství lidí, tak měli být rozptýleni.

Ve dnech před návštěvou Mitterranda nastalo mírné politické uklidnění. Proběhlo několik symbolických akcí – byla povolena demonstrace na Škroupově náměstí a během prvního den návštěvy Mitterranda 8. prosince proběhla také pietní slavnost u zdi Johna Lennona.¹²⁴ Právě oblast naproti Francouzské ambasádě, tzv. Lennonova zeď byla centrem každoročních akcí pořádaných opozicí k Lennonovu výročí. V daném roce převzal patronát nad touto akcí Městský výbor SSM za účelem mít akci pod kontrolou. Po skončení oficiálního programu vyhlásil signatář Charty 77 Ota Veverka vznik Mírového klubu Johna Lennona, který chtěl mír mezi státy a také mezi vládami a občany.¹²⁵ Rudé právo reflektuje uskutečnění akce, vyzdvihuje do popředí, že se dokonce postavilo podium na Kampě, kde hrály kapely.¹²⁶

Setkání s disidenty předcházelo několik dopisů Mitterrandovi od Havla, Battěka a Diensbiera, ve kterých byl prezident kontinuálně upozorňován na porušování lidských práv.¹²⁷ Několik dní před Mitterrandovou návštěvou v Praze byl v deníku *Le Monde* uveřejněn dopis Václava Havla Mitterrandovi o stavu lidských práv a svobod v Československu.¹²⁸

Ve středu 7. prosince vydalo Rudé právo malou zprávu o chystané návštěvě Mitterranda v Praze. Dle Huberta Vedrina byla návštěva součástí koncepce politiky, kterou Francie nově zaujímal v úči Východu s cílem „zvýšit přítomnost v uvedených zemích.“¹²⁹ Během přicházející návštěvy by se měly řešit otázky týkající se bilaterálních vztahů obou zemí, celkové bezpečnosti v Evropě a plán na vytvoření pásma důvěry, jež navrhoval Jakeš. Plán byl pro Francii zajímavý a korespondoval s návrhy, které se projednávaly na mírové konferenci ve Vídni.

---

¹²⁴ Falk, Barbara: *Dilemmas of Dissidence in East-Central Europe*. 2003, s. 97.

¹²⁵ Falk, Barbara: op. cit., s. 98.

¹²⁶ Lennonovský večer, *Rudé právo*, 9. prosince 1988, s. 6.

¹²⁷ Dopisy přímo před snídaní viz Uhl, Petr: Dopisy V. Havla, J. Diensbiera a R. Battěka francouzskému prezidentovi, *Infoch*, Vol. 11 (1988), No. 21, s. 6.

¹²⁸ Havel, Václav: Debats libertés Tchecoslovaquie, le masque et le visage. *Le Monde*. 2. prosince 1988, s. 2.

¹²⁹ K návštěvě F. Mitterranda v ČSSR, *Rudé právo*, 7. prosince 1988, s. 7.

Při příležitosti návštěvy Mitterranda v ČSSR vydal deník Le Figaro rozhovor s Jakešem. Rudé právo otisklo překlad rozhovoru. Předem zadané otázky se týkaly nejen návštěvy francouzské delegace v ČSSR, ale také církevní otázky, hodnocení krizového vývoje před dvaceti lety, vztahu k dějinám „a dalších“ témat¹³⁰. Tím jistě Rudé právo myslí otázku dodržování lidských práv. V otázce na uspořádání setkání ke Dni lidských práv Jakeš řekl, že na Václavském náměstí je možno pořádat shromáždění pouze celonárodního charakteru, nicméně připustil, že se domnívá, že setkání bude povoleno jinde.¹³¹

Mitterrand ještě před odjezdem z Paříže poskytl rozhovor¹³² reportérovi Rudého práva. Byl uveřejněn 8. prosince 1988, v den příjezdu Mitterranda do Prahy. V rozhovoru Mitterrand podotkl, že návštěva Prahy a Bratislavy je součástí aktivizace vůči socialistickým zemím s cílem navázat hospodářskou spolupráci a přiblížit obě části Evropy. Otevření na Východ definuje jako „*urychlení, přizpůsobení se pohybu, který se rodí na obou koncích kontinentu*“¹³³ V praxi to znamená jednotný trh na Západě a perestrojka na Východě.

5.3.1 Průběh návštěvy

Prezident Mitterrand přiletěl do Prahy 8. prosince 1988 v doprovodu tří ministrů, zástupců obchodních komor a odborníků z oblasti školství a kultury. Byl přivítán předsedou vlády Ladislavem Adamcem, prezidentem Gustavem Husákem, pionýrkami s květinami a československým velvyslancem v Paříži Mečislavem Jablonským, a velvyslancem v Praze Jacquesem Humannem. Přítomna byla také vojenská posádka s bojovou zástavou.

Návštěva byla rozdělena na oficiální a neoficiální část. Během té oficiální Mitterrand navštívil národní shromáždění, uctil památku T. G. Masaryka v Lánech, položil věnec u hrobu neznámého vojína na Vítkově, setkal se na jednání s Husákem, Jakešem a Adamcem a navštívil Bratislavu, kde pronesl projev ve Slovenské národní radě, a zúčastnil se pokládání základního kamene hotelu Forum, u kterého se Francouzi podíleli na investici. Během neoficiální části posnídal s disidenty, navštívil kardinála Tomáška a přednesl malou přednášku před studenty v Bratislavě.

---

¹³⁰ Rozhovor M. Jakeše v Le Figaru, *Rudé právo*, 9. prosince 1988, s. 1.

¹³¹ Rozhovor soudruha M. Jakeše pro francouzský list Le Figaro. *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 3.

¹³² Dnes přijíždí Francois Mitterrand. *Rudé právo*, 8. prosince 2012, s. 1.

¹³³ Tamtéž.

Při projevu¹³⁴ na slavnostní večeři na Pražském hradě řekl Mitterrand „přijíždím do Prahy s přáním obnovit mezi ČSR a Francií dobrou spolupráci pro naše národy a pro usmíření rozdělené Evropy.“¹³⁵ Vyjádřil obdiv k pražskému jaru. „Jistě víte o značném ohlasu, který ve Francii vyvolalo to, co bylo pojmenováno pražským jarem, a o morální prestiži, již se u nás těšily činy a osoby, které v našich očích představovaly hodnoty, ve které věříme a které si slavnostně připomínáme u příležitosti 200. výročí Deklarace lidských a občanských práv z roku 1789, svoboda projevu, shromažďování, pohybu, právo na spravedlnost a národní suverenitu. To vše víte a bylo by zbytečné to přejít mlčením.“¹³⁶ Prezident se dotkl ekonomické otázky, kdy pozitivně poukázal na probíhající ekonomické reformy na Východě a upozornil na nutnou spolupráci Západu i Východu pro zlepšení konkurenceschopnosti celé Evropy. „Jednotné silné společenství, jisté si samo sebou, lépe poslouží samotnému sblížení, než by mohly učinit rozdělené národy podléhající vlivům stejně jako dopadům světové konkurence.“¹³⁷

Velká část projevu se cíleně zaměřovala na nutnost bezpečnosti v Evropě a světového odzbrojení. V kontextu koncepce zahraniční politiky Francie je patrné naplňování provýchodní politiky. „Přestože patříme ke dvěma spojeneckým systémům, které stojí proti sobě, chci říci, že naším prvním úkolem je podle mého názoru definovat nové pojetí bezpečnosti založené na skutečné rovnováze sil na nejnižší úrovni, vylučující riziko překvapivého útoku a dlouhé války, zkrátka pojetí zajišťující vzájemnou důvěru.“¹³⁸ Z celého projevu vyplývá, že si představitelé Francie přejí konec konfrontace obou bloků studené války, kterou nechtějí pokládat za trvalý stav, a proto chtějí uspořádat konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kde se mají setkat všechny evropské státy. Celý proces má být navázáním na washingtonskou dohodu, která již v té době byla podepsaná Ronaldem Reaganem a Michaelem Gorbačovem. „Vedle snížení úrovně zbraní je třeba snížit riziko konfrontace. Válku nevyvolává existence zbraní. Vyvolává ji přetrvávání našeho rozdělení, jakož i nedůvěra a nejistota, které ji plodí.“¹³⁹

Mitterrand odkazuje na Prahu jako na zeměpisný střed Evropy a vyzývá všechny lidi z Východu, Západu a neutrální části aby „...se společně chopili historické příležitosti dát

---

¹³⁴ Projev Françoise Mitterranda. *Rudé právo*, 9. prosince 1988, s. 2.

¹³⁵ Projev François Mitterranda. In Srp, Karel:op. cit., s. 24.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Projev François Mitterranda. In Srp, Karel:Op. cit., s. 25.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž..

vývoji dobrý směr, opakují, směr míru a svobody.“¹⁴⁰ Chce vytvoření Evropy, kde se žádný stát nepodřizuje druhému, se svobodou pro občany. V tomto hraje svou roli kultura, ale společné dědictví není využité, pokud leží ladem na Západě a na Východě, a proto chce obnovení dialogu a oživení spolupráce ve smyslu bilaterálních vztahů mezi státy. „Končím přáním, aby se francouzsko-československý dialog dostal na nejvyšší úroveň, a chci svou dnešní návštěvou přispět ke znovunalezené evropské solidaritě.“¹⁴¹

Neveřejný rozhovor¹⁴² prezidentů se uskutečnil v salonku na Hradě a prezidenti ho zahájili tématem odzbrojení v Evropě, oba byli pro uvolňování napětí a zlepšení spolupráce v Evropě na ekonomické úrovni, zejména s cílem konkurovat USA a Japonsku. Husák v rozhovoru o snížení zbraní v SSSR a ve východním bloku řekl: „Vítáme, že určitý kontingent sovětských vojsk odejde z našeho území a sami uvažujeme, že část naší armády bude zaměřena na pomoc ekonomice.“¹⁴³ Husák chtěl navázat na tradici dobrých česko-francouzských vztahů, ze strany Francie by mělo Československo zájem zejména o výuku jazyka, o televizní program, o některé dohody z projektu Eureka pro zlepšení vědeckotechnického rozvoje a přiblížení se Západu v životní úrovni. Diskutovali o propagaci francouzské kultury a důležitosti francouzského jazyka. V tomto kontextu Husák přislíbil umožnit častější výuku francouzského jazyka. To je diametrální rozdíl v přístupu československé reprezentace, která během 80. let omezovala působení Francouzského institutu a výuku jazyka na školách byla povolena jen omezeně.

Husák sám otevřel téma lidských práv a mluvil otevřeně o pokroku, který je uskutečnitelný pouze pomalu, aby nevznikl chaos v politické sféře. „Děláme pokroky v této sféře. Prohlubujeme a chceme prohlubovat socialistickou demokracii, celý politický systém. Usilujeme o prohloubení činnosti společenských organizací a institucí. Ale je to určitý proces. Hledáme cesty řešení, které nelze uskutečnit ze dne na den.“¹⁴⁴

Husák přiznal ekonomické nedostatky Československa a vyjádřil podporu reforem, nicméně stejně jako v oblasti lidských práv a svobod byl zdrženlivý k jejich provádění v příliš rychlém tempu. Zde je patrné, že si vedení KSČ bylo vědomo tlaku veřejnosti a změn ve

---

¹⁴⁰ Projev Francois Mitterranda. In Srp, Karel: op. cit. , s. 26.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Reflexi z tohoto rozhovoru poskytlo také Rudé právo. Zcela chybí pasáže o lidských právech, pražském jaru a Dubčekovi. Čs. - francouzské vztahy na nejvyšší úrovni, *Rudé právo*, 9. prosince 1988, s. 1-2.

¹⁴³ Projev Francois Mitterranda. In Srp, Karel: op. cit., s. 39.

¹⁴⁴ Projev Francois Mitterranda. In Srp, Karel: op. cit. s. 43.

společnosti, a chtělo na ně v zájmu sebezachování reagovat, a zároveň existovala obava funkcionářů z nezvládnutí situace, pokud by nastaly příliš rychlé změny. „V ekonomice je třeba přejít od centrálně administrativního řízení k ekonomickému řízení podniků. K tomu je třeba připravit lidi, naučit se samostatnému řízení a jednání. A to je nová etapa. Během příštího roku chceme v průmyslu, v celém národním hospodářství dosáhnout přechodu na tyto reformy. Jsou s tím určité těžkosti, spočívající zejména v myšlení a reprodukci starých zvyků, které zde byly za 40 let vytvořeny.“¹⁴⁵

Na závěr jednání se prezidenti dotkli faktu, že se Mitterrand setká s disidenty. Vedení Československa o tom samozřejmě vědělo, byla to i jedna z podmínek uskutečnění návštěvy. Mitterrand vyjádřil podporu opozičnímu hnutí, nicméně respektoval pozvání z oficiální linie. „Zítřka ráno budu mít možnost setkat se s některými lidmi, kteří jsou proti vám v opozici, a zajímalo by mě slyšet jejich názory. Nemyslím si naprosto, abych intervenoval v nějakých těchto problémech. Jsem u vás a jsem váš host. Ovšem myslím, že sblížení by se mohlo usklopit ve veřejném právu, které je zhruba stejné.“¹⁴⁶ Husák snad rétoricky souhlasil s Mitterrandem a připustil, že „... je třeba v tomto směru jít dál. Je vaší věc, s kým se ve volném čase setkáte, to nebudeme ovlivňovat. Jenom jsme žádali, abyste se neseťkal s Dubčekem.“¹⁴⁷

Celkový dojem z tajného jednání byl pozitivní, nedošlo k žádnému výraznějšímu střetu v názorech, protože se prezidenti drželi neutrální diplomatické linie. Cílem obou prezidentů bylo získat z jednání co nejvíce, pro československou stranu v ekonomické a kulturní spolupráci, pro Francii v komunikaci s Východem, ve snižování jeho izolace a urychlení jeho demokratizace. Shoda názorů byla zjevná ve snižování zbrojení v obou blocích a narůstající ekonomické spolupráci. Reflexi z tohoto rozhovoru poskytlo i Rudé právo.¹⁴⁸ Zcela ale chyběly pasáže o lidských právech, pražském jaru a Dubčekovi.

Rudé právo vydalo v sobotu 10. prosince velký článek¹⁴⁹ o návštěvě Mitterranda v Československu. Uvádí, že došlo k přehodnocení v Elysejském paláci a jde opravdu o novou východní politiku Francie, pro kterou je typické, že v Evropě hrají klíčovou roli dvě Evropy. Ne pouze Západ, ale i Východ, a proto je třeba pracovat na dialogu, který obě země

---

¹⁴⁵ Projev Francois Mitterranda. In Srp, Karel: op. cit., s. 45.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Čs. - francouzské vztahy na nejvyšší úrovni, *Rudé právo*, 9. prosince 1988, s. 2.

¹⁴⁹ Závěr návštěvy Francois Mitterranda, *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 1.

započaly. Článek reflektuje zejména to, na čem se prezidenté shodli - pojetí bezpečnosti a vzájemného mírového soužití, jako pokrok a první krok oba vidí svolání mírové konference o chemických zbraních do Paříže. Dále je zmíněno, že Jakeš chce vytvoření pásma důvěry, spolupráce a dobrého sousedství na linii Nato versus Varšavská smlouva.

Na konci návštěvy Prahy proběhla oficiální tisková konference¹⁵⁰ v hotelu Intercontinental. Mitterrand uvedl, že byl s pobytem spokojen, protože osobní kontakt považuje za nenahraditelný. Setkal se s oficiálními představiteli i s opozicí, takže může dobře pochopit, co se v ČSSR odehrává. Švýcarský list 24 heures položil otázku na lidská práva. Mitterrand k tomu řekl „*Pokud jde o lidská práva, prezident a generální tajemník začali o této otázce, jejíž aktuálnost znají, sami hovořit, což usnadnilo náš vstup do této problematiky. Neslyšel jsem nikoho, že tento problém byl vyřešen mlčením nebo odmítáním. To je vše, co k tomu mohu říci.*“¹⁵¹ Zde je patrná opatrnost v projevu Mitterranda, který se snažil alespoň v oficiálním programu vystupovat jako host Husáka. To dokládá i reakce na dotazy France-Inter a americké agentury AFP, které se ptaly na Dubčeka a disidenty. Zde Mitterrand pouze taktně řekl, že se sešel s osmi až devíti lidmi, ale ne s Dubčekem, a nijak dále toto téma nekomentoval. Neuváděl ani jména, ani náplň rozhovorů.

Celá návštěva potvrzuje francouzskou dvojakost zahraniční politiky vůči Východu, neboť zcela ve stylu „*méthode Mitterrand*“ prezident jednal s oficiálními představiteli a také s opozicí.

Reflexe tiskové konference ve francouzském tisku také postavila do popředí fakta, na kterých se oba prezidenté shodli, a větší pasáže věnovala otázce lidských práv. Mitterrand k tomu řekl, „*nestačí mít práva pouze psaná na papíře, ale je důležité, jaká je praxe každodenního života.*“¹⁵²

Poté se Mitterrand a jeho tým přesunuli do Bratislavy, kde pokračoval oficiální program. Během návštěvy Mitterrand uctil památku hrdinů boje za 2. války jako připomenutí francouzských partyzánů, kteří se zúčastnili slovenského národního povstání.¹⁵³ Dále se setkal

---

¹⁵⁰ Tisková konference francouzského prezidenta, *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 4. Ve stejném plném znění také Srp, Karel: op. cit. s. 66-69.

¹⁵¹ Srp, Karel: op. cit., s. 68.

¹⁵² AFP; Reuter: Mitterrand évoque à Prague les droits de l'Homme, *La Presse*. 10. prosince 1988, s. G3.

¹⁵³ Závěr návštěvy Françoise Mitterranda, *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 2.

se studenty na Univerzitě Komenského v Bratislavě, kde Mitterrand pronesl projev o osobnosti Komenského a apeloval na mladé udržet mír. Většina přítomných studentů byli agenti StB v civilu¹⁵⁴, takže původní záměr prezidenta promluvit svobodně ke studentům byl zmařen. Rudé právo podává krátkou popisnou reportáž o návštěvě univerzity.¹⁵⁵ Dále byla francouzská delegace u položení základního kamene hotelu Fórum, který měl být zčásti stavěn francouzskou firmou.

5.3.2 Snídaně s disidenty

Snídaně s disidenty v Buquoyském paláci proběhla 9. prosince 1988 ráno a pozvání obdrželi Rudolf Battěk, Jiří Dienstbier, Alexander Dubček, Jiří Hájek, Miloš Hájek, Václav Havel, Ladislav Lis, Václav Malý, Karel Srp a Petr Uhl. Dubček se nemohl zúčastnit, protože si to nepřálo československé vedení, a Jiří Hájek také ne, protože byl v té době v zahraničí.¹⁵⁶ Za francouzskou stranu byli přítomni prezident Mitterrand, Jacques Blot, ředitel kanceláře pro Evropu na MZV, Stanislas Mrozek, první tajemník velvyslanectví, pověřený vztahy s disidentem, Roland Dumas, ministr zahraničních věcí, Thierry de Beauce, státní tajemník pro mezinárodní kulturní styky, Denis Delbourg, pověřenec kabinetu předsedy vlády a Hubert Humann, velvyslanec.¹⁵⁷

Na přípravě snídaně se na ambasádě podíleli zejména Stanislas Pierret a Stanislas Mrozek, kteří měli hojné kontakty mezi disidenty, proto také doručovali pozvánky. Přípravy probíhaly také mezi disidenty. Před návštěvou bylo domluveno, kdo kdy bude mluvit a jak dlouho.

Snídaně byla původně plánovaná na hodinu, nicméně na přání Mitterranda byla několikrát prodloužena. Dle některých zúčastněných pak Mitterrand přišel pozdě na jednání s československými oficiálními představiteli, což působilo jako provokace. Nicméně československá reprezentace byla se snídaní smířená, po jejím skončení neproběhl ani žádný

---

¹⁵⁴ Mitterrand, Francois: op. cit., s. 56.

¹⁵⁵ Závěr návštěvy Françoise Mitterranda, *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 2.

¹⁵⁶ Srp, Karel: op. cit., s. 53.

¹⁵⁷ Srp, Karel: op. cit., s. 55.

zásah ozbrojených složek. S tím souhlasí také Petr Uhl. „*Ta naše účast na ambasádě byla tolerována. Důkaz: když jsem vycházel z domu, tak jsem nebyl zadržen.*“¹⁵⁸

Dle Václava Malého bezpečnost pouze posunula svůj zásah vůči disidentům o několik týdnů později. „*Ta pomsta přišla potom po novém roce, kdy jsme měli velmi nepříjemné a tvrdé domovní prohlídky. Takže to bylo pouze odloženo. Ale tehdejšími vládnoucími záleželo na tom, aby vůbec Mitterrand přijel, ... jelikož sem nejezdily žádné významné osobnosti tehdejšího světového dění, tak (Mitterrand) byl jednou z mála návštěv z osobností všeobecně známých na světové politické scéně. Tak tohle myslím převážilo, proto tedy (vedení československé reprezentace) ustoupili. Ale to vůbec neznamenovalo, že se vzdali.*“¹⁵⁹

Mitterrand byl velmi dobře informován o aktivitách jednotlivých pozvaných osobností a během přivítání s každým prohodil pár slov k oblasti, ve které působili. Během snídaně byla probírána zejména témata lidských práv a způsob, jak by mohl Mitterrand přispět k uvolnění poměrů. „*Mitterrand byl dobře informován, protože obrovský kus práce provedl Pavel Tigrid ve Francii. Co se týče konkrétních informací, to pro Mitterranda nebylo nic zas až tak nového, jako spíše, že udělal tento krok, který byl symbolický.*“¹⁶⁰

Petr Uhl k tomu dodává „*... pokora před našimi snahami, otázky, co má požadovat od Jakeše a Husáka, a zda se vůbec sluší, aby s nimi jednal. Přesvědčovali jsme ho, že každý dialog s vládnoucí mocí je pozitivní a že se v této zemi tím více tolerují mezinárodně garantovaná lidská práva, čím silnější je tlak zvenku na jejich dodržování.*“¹⁶¹ Uhl zdůrazňuje nutnost dialogu při jednáních západních států s Československem. „*Důležité je, abyste vždycky otevřeli problematiku lidských práv, vždycky řekli, že to, že tady sedíte, neznamená, že jste spokojeni nebo tolerujete to, že jsou tady političtí vězni!*“¹⁶²

Disidenti během rozhovorů vyzvali Mitterranda, aby Francie vážala svou hospodářkou spoluprací s Československem na dodržování helsinských dohod. Mitterrand zdůraznil, že politika neznamená volbu mezi dobrým a špatným, ale výběr mezi dvěma obtížnými řešeními, proto i přístup k Československu je třeba brát v širším kontextu.

---

¹⁵⁸ Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

¹⁵⁹ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Uhl, Petr: *Snídal jsem s Mitterrandem*. 1998, s. 59.

¹⁶² Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

Reakce na setkání byly velmi pozitivní bezprostředně po něm a stejně tak i s odstupem po letech. Havel o návštěvě řekl: „(Mitterrand) Projevil tehdy mimořádnou odvahu, jejíž výsledek znamenal velkou podporu našemu úsilí o respekt k lidským právům v naší zemi.“¹⁶³ Mitterrand k návštěvě poznamenal: „I když jsem v tehdejších setkání neviděl historickou událost, pokládal jsem jeho uskutečnění za nezbytné, neboť navzdory tomu, že jsem byl oficiálním hostem tehdejší moci, jsem nemohl připustit, abych tuto zemi navštívil, aniž bych o ní zároveň nepodal svědectví. Abych toho dosáhl, zvolil jsem velmi jednoduché řešení, setkat se a pohovořit si s několika lidmi, kteří představovali hlubokou realitu tohoto národa, s lidmi, kteří byli vězněni nebo odsouzeni k mlčení. Proto jsem je pozval.“ ... „Zdejší režim se však musel cítit ohrožený v základech - v zájmu uskutečnění mé návštěvy byl s touto snídání vysloven souhlas.“¹⁶⁴

Rudé právo vydalo k návštěvě Mitterranda v Československu několik článků. O setkání s disenty se ale ani jediný nezmiňuje. V Informacích o Chartě se objevila jedna stručná zpráva.¹⁶⁵ O to intenzivnější byla reakce francouzského tisku. Charles Lambroschinim a Arielle Thédrelová z deníku Le Figaro¹⁶⁶ věnují návštěvě skoro celou šestou stranu. Citují Jakeše, že cílem je demokratizace a glastnost. Cílem diplomacie Mitterranda je sblížení obou částí Evropy a i přestože mu bylo doporučeno Bulharsko jako vhodný stát k navázání spolupráce, on si vybral ČSSR. Orientace na ČSSR je patrná i díky tomu, že ministr zahraničních věcí Dumas zemi navštívil dvakrát během tří let.

Jean Paul Piérot z listu l'Humanité¹⁶⁷ uvedl, že si oba státy přejí rychlý konec konference ve Vídni a snížení ozbrojených sil v Evropě. Naráží na fakt, že by státy měly mít dost srovnatelné veřejné právo, které by mělo vést k jednoduššímu sblížení. Françoise Bergerová z listu Libération¹⁶⁸ označila oficiální představitele ČSSR jako „úderné aparátčíky“ a celkově měl její článek negativní podtext. Věnuje se v něm opozičním skupinám a názorům francouzského velvyslance na opoziční hnutí. Georges Dupoy z Le Quotidien¹⁶⁹ uvedl, že

---

¹⁶³ Havel, Václav: *Zcela přirozené spojení*. 1994, s. 26.

¹⁶⁴ Mitterrand, Francois: op. cit., s. 39.

¹⁶⁵ Devátý, Stanislav, Janát, Bohumír, Hájek, Jiří: Setkání s Francouzským prezidentem, *Infoch*, Vol. 11 (1988), No. 21, s. 6.

¹⁶⁶ Lambroschinim, Charles, Thédrel, Arielle: Francois Mitterrand a Prague, *Le Figaro*, 10. prosince 1988, s. 6.

¹⁶⁷ Piérot, Jean Paul: Le bilan de la politique étrangère française après la visite à l'Est, *L'Humanité*, 11. prosince 1988, s. 8.

¹⁶⁸ Berger, Françoise: Le petit déjeuner avec les dissidents, *Liberation*, 10. prosince 1988, s. 4.

¹⁶⁹ Dupoy, Georges: D'accord a Prague. Mitterrand et ses gests symbolique, *Le Quotidien*, 10. prosince 1988. s. 2.

nejdůležitější byla tři setkání s představiteli státu a strany, a vidí velmi pozitivně účast na projektu Eureka. V hodnocení zahraničního tisku Rudé právo¹⁷⁰ 10. prosince uvedlo vše, co prošlo cenzurou rétoriky doby, tzn. verze bez komentářů lidských práv a bez setkání s disidenty a kardinálem Tomáškem.¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Zprávy ze zahraničního tisku, *Rudé právo*, 10. prosince 1988, s. 4.

¹⁷¹ Snídaně Mitterranda s těmito hosty se v Buquoyském paláci konala znovu ještě dvakrát. Nejprve 14. září 1990, kdy se setkali Mitterrand s disidenty, tentokrát v rolích předních představitelů Československa. Na rozdíl od snídaně v roce 1988 se jí mohl zúčastnit také Alexandr Dubček jako předseda Federálního shromáždění a Jiří Hájek, předseda československého Helsinského výboru. Havel během snídaně zhodnotil politický, morální, ale i zcela praktický smysl prvního setkání v roce 1988. Uvedl, že přímým důsledkem bylo povolení demonstrace 10. prosince. Mitterrand v tomto kontextu řekl, že při každé své cestě na Východ vyžadoval setkání s disidenty a „...v ČSR trvalo 4 měsíce, než na to přistoupili.“ Během této návštěvy se Mitterrand konečně setkal svobodně s kardinálem Tomáškem. Další snídaně se uskutečnila 9. prosince 1993 jako připomenutí pěti let od prvotní snídaně Mitterranda s disidenty. Hlavním cílem Mitterrandovy návštěvy v Praze se stalo znovuotevření Francouzského institutu ve Štěpánské ulici v Praze. Při této příležitosti byl do Prahy pozván i bývalý ministr zahraničí Francie Ronald Dumas. Na francouzském velvyslanectví byl uspořádán oběd, poté následovalo setkání Mitterranda s Klausem a Zielencem. Odpoledne Mitterrand s Havlem odhalili pamětní desku ke znovuotevření Francouzského institutu a pronesli krátké projevy při zahájení kolokvia „Paříž -Praha, intelektuálové v Evropě“.

6. Setkání ke Dni lidských práv 10. prosince 1988

Osmičkový rok 1988 byl ve znamení růstu počtu občanských iniciativ a snah o organizování veřejných setkání. Přispělo k tomu několik výročí, které na rok 1988 vycházely, také události v ostatních státech východního bloku a stejně tak jednání v mezinárodním prostředí, kde stále intenzivněji docházelo ke snižování napětí mezi znepřátelenými bloky. Na to reagovalo i samotné vedení KSČ, když 6. května 1988 vydalo vnitrostranickou informaci sekretariátu ÚV KSČ „o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace“, určenou členům a funkcionářům KSČ. Dopis se neúmyslně dostal do rukou disentu a byl uveřejněn v plném znění v Informacích o Chartě.¹⁷²

Hlavní myšlenka vnitrostranické informace sekretariátu ÚV KSČ upozorňovala, že se výrazně aktivizují síly vnitřních a vnějších nepřátel socialismu díky „*komplexní přestavbě, ekonomické reformě, demokratizaci společenského života a výročím, připadajícím na rok 1988*“. Je proto potřeba aktivizovat stranu a „*je povinností stranických organizací znát organizátory nepřátelských akcí a zabránit, aby ovlivňovali veřejné mínění. ... je nezbytné vést aktivní propagandu za přestavbu, za demokratizaci, za marxisticko-leninský výklad naší minulosti, zejména krizových let 1968-1969.*“¹⁷³

Setkání v Den lidských práv začali organizovat zástupci pěti nezávislých iniciativ: České děti, Hnutí za občanskou svobodu, Charta 77, Nezávislé mírové sdružení a VONS. 29. listopadu 1988 poslali odboru vnitřních věcí Obvodního národního výboru v Praze 1 oznámení o tom, že dne 10. prosince uspořádají na Václavském náměstí pokojné setkání k 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv. Mluvčí Charty 77 zároveň poslali generálnímu tajemníkovi OSN Javieru Pérezovi de Cuellar dopis, kde uvádí, že chystají plánované setkání a žádají ho o morální podporu.

Vedoucí odboru vnitřních věcí JUDr. Eva Baráková vydala rozhodnutí, že se setkání zakazuje s odvoláním na vyhlášku, která zakazuje konání veřejných shromáždění v celé Praze 1 (kromě shromáždění pod hlavičkou Národní fronty). I přes snahu nezávislých iniciativ

---

¹⁷² O aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 116.

¹⁷³ O aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 117.

zrušit toto rozhodnutí, se na něm nic nezměnilo. Zástupci iniciativ Miloš Hájek, Ladislav Lis a Rudolf Battěk začali jednat s Oblastním národním výborem Prahy 3 a po několika návrzích se shodli na Škroupově náměstí jako místu konání veřejného shromáždění. Pořádající se zaručili, že zajistí zdravotní a požární službu, veřejný pořádek a že odejdou z náměstí do 16.30 hodin. Oblastní národní výbor neměl žádné požadavky ohledně obsahu projevů.

Domluva na poslední chvíli o přesunutí setkání na Škroupovo náměstí zapříčinila i mírný zmatek mezi účastníky, kteří chtěli dorazit na původně domluvené Václavské náměstí. Jeho horní část kontrolovaly ozbrojené složky v uniformě i v civilu, vyháněly podezřelé účastníky a bránily pořadatelům shromáždění v informování o novém místě konání, zabavovaly jim letáčky a bránily jim v činnosti. Problémy byly také na Škroupově náměstí, kam byla akce přesunuta. StB zakázala napojení zvukové aparatury na elektřinu jednoho z bytů, což zapříčinilo velmi špatnou slyšitelnost projevů. Demonstrace 10. prosince byla poslední, na které se až do listopadu 1988 objevily transparenty.¹⁷⁴

Odhady počtu zúčastněných se liší. Dle ČTK to bylo kolem 1800, sami účastníci odhadovali 1500 až 15 000 lidí.¹⁷⁵ Programem setkání účastníky provázel Ladislav Lis. Celé setkání začalo společným zpěvem české a slovenské státní hymny, který zahájila Marta Kubišová. Úvodní slovo pronesl Václav Havel a po něm následovaly projevy zástupců jednotlivých iniciativ - Bohumír Janát za Chartu 77, Jana Petrová za Nezávislé mírové sdružení - iniciativy za demilitarizaci společnosti, Petr Placák za České děti, Rudolf Battěk za Hnutí za občanskou svobodu a Václav Malý za VONS. Následně Vlasta Chramostová přednesla úryvky z Všeobecné deklarace lidských práv. Shromáždění schválilo rezoluci¹⁷⁶ a bylo ukončeno zpěvem státní hymny spolu s Martou Kubišovou. „*Setkání i odchod z náměstí proběhlo bez jakéhokoliv incidentu, veřejná bezpečnost na náměstí přítomná nebyla, v davu byl větší počet příslušníků StB v civilu. V okolních ulicích byla však připravena silná hotovost veřejné bezpečnosti včetně psů.*“¹⁷⁷ Dle Václava Malého tento klid a nezasažení vůči iniciativám byl kvůli mediální pozornosti zahraničních reportérů po návštěvě Mitterranda.¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ Otáhal, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. 1994, s. 65.

¹⁷⁵ Rezoluce z nezávislého občanského setkání ke dni lidských práv. Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 392.

¹⁷⁶ Viz příloha č. 1.

¹⁷⁷ Rezoluce z nezávislého občanského setkání ke dni lidských práv. Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 393.

¹⁷⁸ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

S tím souhlasí také Petr Uhl. „*To byl zlom. Potom se to (násilí) zase vrátilo zpátky, pokud šlo o ty spontánní akce, ale pokud šlo o akce Charty 77 nebo VONSu, kde oni (StB) cítili, že mají (chartisté) ochranu na Západě, tak oni ustoupili, byli opatrní. Od té doby neexistovalo, že by mě někdo zadržel, když jsem šel na ambasádu.*“¹⁷⁹

V dokumentu Charty iniciativy oceňují nabídku úřadů k jednání a kompromisu a také fakt, že setkání proběhlo pokojně a důstojně. Aktéři dokonce ani nebyli označováni za kriminální živly a výtržníky. Iniciativy si byly vědomy brutality použité na minulých setkáních, takže rozhodně nechtěly novou situaci líčit idylicky.¹⁸⁰ Rudé právo iniciativy obvinilo z nepřátelství k probíhajícím společenským proměnám a útoku proti socialistickému Československu.¹⁸¹ Manifestace na Škroupově náměstí byl zajisté první krok novým směrem, nicméně následující týdny a měsíce ukázaly, že se režim navrátil ke staré politice represí a zákazů.

22. prosince téhož roku se sešli zástupci iniciativ Miloš Hájek a Ladislav Lis s pracovníky oboru vnitřních věcí v Praze 3.¹⁸² Bylo jim oznámeno, že do budoucna jsou setkání na tomto území nežádoucí. Zároveň jim ale nebylo vytknuto nic, v čem by 10. prosince porušili dohodnutá pravidla. Pracovníci Národního výboru svou nespokojenost opírali o údajnou nespokojenost občanů, kteří se tímto setkáním cítili pobouřeni. Jejich tvrzení však nebylo doloženo. Mluvíci iniciativ se přiklánějí k tomu, že příčinou povolení setkání na Škroupově náměstí byla „*statečnost lidí, kteří vyšli dne 21. srpna a 28. října do ulic*“¹⁸³ a příznivá mezinárodní situace.

---

¹⁷⁹ Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

¹⁸⁰ Devátý, Stanislav, Hájek Miloš, Janát, Bohumír: Prohlášení k první povolené nezávislé manifestaci uspořádané 10. prosince 1988. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 1057-1058.

¹⁸¹ Boudová, Marie: Rozhodnutí ONV Praha 3, *Rudé právo*, 24. prosince 1988, s. 2.

¹⁸² Devátý, Stanislav, Hájek Miloš, Janát, Bohumír: Prohlášení k první povolené nezávislé manifestaci uspořádané 10. prosince 1988. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 1057-1058.

¹⁸³ Devátý, Stanislav, Hájek Miloš, Janát, Bohumír: Prohlášení k první povolené nezávislé manifestaci uspořádané 10. prosince 1988. In Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): op. cit., s. 1057-1058.

6.1.1 Reakce KSČ na návštěvu Mitterranda a hodnocení událostí ve dnech Mitterrandovy návštěvy

13. prosince 1988 proběhla schůze KSČ, na které se pod bodem 15¹⁸⁴ mluvilo o návštěvě Mitterranda a hlavně o reakci zahraničních médií na tuto návštěvu a na uskutečněnou demonstraci na Škroupově náměstí. Z poznámek zapisovatele je zjevná nespokojenost a nervozita přítomných. Domnívají se, že došlo ke zneužití povoleného shromáždění na Škroupově náměstí. Dle Jakeše „Šlo o protisocialistické rejdy. Vinen není Národní výbor, ale organizátoři této provokace.“¹⁸⁵ Husák nespokojeně podotkl „I za Západu to ukazují jako legalizaci opozice!“¹⁸⁶ Fojtík dále navrhl, aby byli pozváni organizátoři k výslechu kvůli nedodržení pravidel. Spolu se Štěpánem iniciativám do budoucna nechtěli povolit žádné další setkání. Husák v tomto kontextu řekl „opatrně, abychom nenahráli tvrzení, že jsme dali povolení jen kvůli Mitterrandovi!“¹⁸⁷ Velmi se diskutovalo o tom, jak zareagovat na ohlasy návštěvy. Husák k tomu řekl „Nepřenášet naše věci do mezinárodních vztahů. Mitterrand se na moji radu na příklad nesetkal s Dubčekem. Pravicové prostředky využijí každou naši negaci.“¹⁸⁸

Dle Kempného se má KSČ vymezit vůči hodnotám, které Mitterrand reprezentuje, ne vůči jeho návštěvě v ČSSR. „Nenechme se strhnout, že navštívil Československo! Jemu nic jiného nezbylo. Vztít v úvahu, že pozve na 200. výročí Francouzské buržoazní revoluce naše disidenty¹⁸⁹. Oni se potřebují dostat na náš trh. Nevystupovat proti Mitterrandovi, ale proti idejím, které tady zveřejnil... Viz Havel!! „včera jsem byl v ... dnes jsem obědval s francouzským prezidentem.“¹⁹⁰ Štěpán poukazuje na zájem o návštěvu Mitterranda „Zájem jsme měli, aby Mitterrand do ČSSR přijel. Musíme dělat soustavně s propagandou našich idejí.“¹⁹¹ Alois Indra se mírně rozčílil nad přístupem Mitterranda „při jednáních se mnou se vůbec o choulostivých věcech nezmínil. Čekal, až bude před kamerami, v přímém přenosu,

---

¹⁸⁴ Národní archiv: fond 126: KSČ- Ústřední výbor 1945-1989 – Stranické informace, Praha, sign. 1261/5883-4.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ O pozvání mluvil Mitterrand také v rozhovoru pro Rudé právo- Dnes přijíždí Francois Mitterrand, *Rudé právo*, 8. prosince 2012, s. 1.

¹⁹⁰ Národní archiv: fond 126: KSČ- Ústřední výbor 1945-1989 – Stranické informace, Praha, sign. 1261/5883-4.

¹⁹¹ Tamtéž.

*kde nebylo možno nic vynechat. ... Ukázat, že jsme pro spolupráci, ale některá hodnocení vynechat.*¹⁹²

Představitelé tehdejšího komunistického režimu měli důvod být rozčilení v souvislosti s návštěvou Mitterranda – snídaně s disenty upoutala pozornost světových médií v některých případech více než oficiální část návštěvy. Následující vývoj událostí, zejména bytové razie a represe během Palachova týdne, potvrdil, že umírněné jednání režimu bylo ovlivněno Mitterrandovou návštěvou v Československu. Klidný průběh událostí mezi 8. a 10. prosincem 1988 neznamenal umírnění režimu, ale divadlo, které oficiální vedení hrálo před novináři ze Západu. S tím souhlasí také Václav Malý, který říká *„To souviselo s Mitterrandovou návštěvou, protože by to byl takový veliký paradox. Na jedné straně setkání s chartisty a okamžitě den po jeho návštěvě nějaký brutální zásah. To myslím vykalkulovali z jejich hlediska realisticky, že by to vzbudilo přílišnou pozornost masivně zasáhnout, proto si to nechali až to pom novém roce.*“¹⁹³

---

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

7. Závěr

V této práci jsem se zaměřila na rozbor podpory československé opozice ze strany Francie v 80. letech 20. století. Cílem práce bylo dokázat, že v 80. letech 20. století existovaly kontakty a politická, materiální a morální podpora z francouzské strany směrem k různým formám československé opozice. Na konkrétních příkladech jsem ukázala, jakým způsobem probíhala spolupráce na politické a občanské úrovni, jaká podpora byla nejintenzivnější a jak ovlivnila návštěva francouzského prezidenta Mitterranda v Československu bezprostřední vývoj událostí v následujících dnech.

Publikování Charty 77 ve Francii působilo po poklesu opozičních aktivit v době normalizace jako nový katalyzátor v zájmu o Československo, nejen v tisku, ale také mezi civilním obyvatelstvem a samozřejmě mezi československou emigrací. Vydání Charty 77 a následné perzekuce chartistů a jejich rodin působila jako podnět pro zakládání nových výborů a iniciativ na podporu protirežimní činnosti v Československu a na zintenzivnění snah již existujících skupin. Na konci 70. let a během 80. let lidé v Československu přestávali věřit komunistické ideologii, začal narůstat disent a celkově se měnilo intelektuální klima střední Evropy. Je zde patrný návrat k pluralismu uvnitř nově vzniklého intelektuálního společenství, kdy v rámci zastřešující platformy Charty 77 vedly názorově různé skupiny dialog a spojovala je myšlenka obrany lidských práv a svobod a snaha o obnovení občanské společnosti. Tento přístup měl ve Francii velký ohlas.

Mimo oficiální rámec politické reprezentace působilo ve Francii několik výborů a skupin na podporu činnosti Charty 77 a VONSu. Nejvýznamnějším byl Výbor 5. ledna, který pravidelně pořádal demonstrace a zprostředkoval relevantní informace o československé otázce, a Mezinárodní výbor na podporu Charty 77, který působil kromě Francie i jinde ve světě. Stejně jako Charta 77 zastřešovala názorovou pluralitu, také členové různých výborů na její podporu ve Francii pocházeli z odlišných sociálních a kulturních prostředí. V medializaci podpory československé opozice hrály důležitou roli noviny *Le Monde* a *L'Alternative*, které často publikovaly články o Chartě 77, o politických věznicích a poměrech v Československu.

Přímo v Československu aktivně působila Společnost Jana Husa, která hrála nezastupitelnou roli ve zprostředkování západních přednášejících pro bytové semináře. V době, kdy mnohým vysokoškolským přednášejícím a také studentům byla odepřena akademická činnost z politických důvodů, působily semináře jako možnost realizace

nadaných akademiků. Francouzští lektoři se věnovali zejména filozofii, ale postupem času také historii, teologii a dalším společenskovedním oborům a pro neoficiální akademické prostředí v Československu byli zdrojem informací, které nebylo možno přes hranice dostat legální cestou.

Časopis Svědectví byl jedním z mála exilových periodik, které si daly za cílovou skupinu primárně čtenáře doma v Československu. Cílem tohoto čtvrtletníku bylo objektivně informovat o dění ve světě a poskytnout čtenáři informace, které byly za normálních okolností vyfiltrovány politickou cenzurou. Důležitost Svědectví vidím také v tom, že dávalo disidentům možnost vydat jejich studie a články v časopise, který se četl doma i v zahraničí, a zároveň v něm byly publikovány překlady některých zásadních zahraničních prací, které by neprošly komunistickou cenzurou. Dle probádaných zdrojů byla Společnost Jana Husa a její působení na poli seminářů, ale také finanční a materiální podpora, a časopis Svědectví nejčastějším kontaktem z francouzské strany a pro československou opozici byly největší morální, ale také materiální podporou.

Z dalších iniciativ byly důležité kontakty různé intenzity mezi různými levicovými skupinami, byla také patrná solidarita církve a pořádání kulturních akcí s politickým podtextem s cílem aktivizace francouzské veřejnosti. V aktivizaci veřejnosti byla ukázána důležitá role tisku, který se nesporně snažil nejen o burcování občanů, ale také o tlak na francouzskou vládu, aby byla důslednější v kladení podmínek dodržování lidských práv a svobod, na kterých se státy shodly v Helsinkách. Ve francouzsko-československém prostředí se pohybovalo i mnoho lidí, kteří působili samostatně, nezávisle na jiných výborech nebo iniciativách. Byli z řad československých emigrantů a také Francouzi, kteří měli zájem o podporu demokratizace střední Evropy.

Francouzská politická reprezentace udržovala diplomatické styky s vedením tehdejšího Československa. V této sféře se jednalo zejména o hospodářskou a kulturní spolupráci. Znatelné bylo zlepšení vztahů a provázanosti na této úrovni po znovuzvolení Mitterranda prezidentem v roce 1988 a představení jeho zahraniční politiky otevření se Východu. Mitterrandova volba Československa jako jedné ze zemí, ve kterých intenzivně uplatňoval východní politiku, byla zajisté ovlivněna existencí Charty 77, jež byla nejstarší kontinuálně fungující občanskou iniciativou ve východním bloku, která byla dobře čitelná a měla jasný cíl, a také osobnost Václava Havla, který již na konci 80. let byl ve světě známým.

Francouzská vláda měla také vliv na opoziční iniciativy v Československu, především prostřednictvím Francouzského velvyslanectví a Francouzského institutu v Praze. Obě tyto instituce stály v těžkém postavení, protože byly oficiálními institucemi a musely dodržovat určitá pravidla. Zároveň se někteří jejich zaměstnanci snažili tato pravidla obcházet a podporovat protirežimní činnost pořádáním různých akcí, zvaním přednášejících nebo převozem zakázané literatury, tisku, peněz nebo strojů přes hranice.

Zahraniční politika Francie byla v druhé půlce 80. let kritizována za dvojakost ve svém pojetí. Šlo o navazování kontaktů na diplomatické úrovni s cílem zvýšit hospodářskou spolupráci zemí. Zde je jasná racionální ekonomická motivace státního aktéra. Zároveň se Francie snažila vytvářet tlak z diplomatických míst na vedení Československa, aby byla dodržována lidská práva a platné československé zákony. Tato podmínka „spolupráce za dodržování práv“ se Francii ne vždy dařila. I v Československém případě je její naplnění patrné jen zčásti.

Do roku 1984 disidenty podporovaly především občanské společnosti, a to především levicové strany a krajně levicová seskupení, ale také odbory, církve a náboženské společnosti. Od poloviny 80. let začalo být běžné, že se diplomaté a ministři západních zemí scházeli s disidenty různých přesvědčení. Mitterrand byl první hlavou státu, která se sešla s disidenty, do té doby bylo standardní, že se s nimi scházel pouze ministr zahraničních věcí nebo někdo z ambasády. Jako politická a také morální podpora hrálo setkání nezastupitelnou roli. Den po návštěvě Mitterranda režim toleroval setkání na výročí Dne lidských práv. Shromáždění na Škroupově náměstí je pokládáno za jedinou významnou veřejnou manifestaci aktivistů za lidská práva v Československu před listopadem 1989.

Ve srovnání s politickou brutalitou, která byla použita při demonstraci na výročí 21. srpna nebo 28. října v roce 1988, proběhlo setkání na Škroupově náměstí velmi klidně. Setkání 10. prosince 1988 tvořilo výjimku v přístupu StB, možná i proto, že představitelé tehdejšího režimu jednoduše nevěděli, jak na demonstraci reagovat ve chvíli, kdy se na Západě o Československu aktivně psalo díky Mitterrandově návštěvě. Při dalších větších setkáních v lednu 1989 během Palachova týdne StB zasáhla s dříve známou brutalitou. Lidé byli bití, zatýkáni, vyváženi za Prahu a také domovní prohlídky si režim „schoval“ až na leden, kdy mediální zájem na Západě opadl. Ne však na dlouho, neboť převratné události roku 1989 na sebe nenechaly dlouho čekat.

8. Seznam použité literatury

Barthier, Emmanuelle, Pezza, Franck: Od Jana Husa k Pierru Emmanuelovi. Několik iniciativ na podporu disidentství. In *Z historie Francouzského institutu*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1993, s. 103- 115.

Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989*. [Svazek 1] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989*. [Svazek 2] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta 77 : Dokumenty 1977-1989*. [Svazek 3] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

Day, Barbara: *Sametoví filozofové: (podzemní univerzita v Československu a role Vzdělávací nadace Jana Husa v letech 1979-1989)*. Brno: Doplněk, 1999.

De La Gorce, Paul-Marie, Schor, Armand-Denis: *La Politique étrangere de la Ve République*. Paris: PUF, 1992.

Ehret, Henri: Obnovení činnosti. In *Z historie Francouzského institutu*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1993, s. 89-103.

Falk, Barbara: *Dilemmas of Dissidence in East-Central Europe*. Budapest: Central European University Press, 2003.

Gutmann, Benjamin: Relais et réseaux de la Charte 77 en France, entre 1977 et 1989, *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, Vol. 1 (2011), No. 33, s. 49-64.

Havel, Václav: Zcela přirozené spojení. In *Paris--Prague : intellectuals en Europe*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1994, s. 23 - 39.

Howorth Joyon: Concensus of silence: ehe French socialist party and defence policy under Francois Mitterrand. *International Affairs*, Vol. 60 (1984), No. 4, s. 579-600.

Hrubý, Karel: Exilová strana v letech 1969-1995. In Hrubec, Marek, Bárta, Miloš (ed.): *Dějiny českého a československého sociálnědemokratického hnutí*. Praha-Brno: Masarykova dělnická akademie a Doplněk, 2006, s. 115- 134.

Hrubý, Karel: *Léta mimo domov: k historii Československé sociální demokracie v exilu*. Praha: Grégr Eduard a syn., 1996.

Jamek, Václav: Pěkně divný exil. In *Paris--Prague : intellectuals en Europe*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1994, s. 87 - 95.

Jezdinský, Karel: Svědectví a pražský režim. In: Lederer, Jiří (ed.): *Svědectví Pavla Tigrida*. Mnichov 1982, s. 106.

Kundera, Milan: Osvobozující exil. In *Paris--Prague : intellectuals en Europe*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1994, s. 63-71.

Mitterrand, Francois: Jak konstituovat Evropu. In *Paris - Prague : intellectuals en Europe*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1994, s. 29-49.

Otáhal, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AVČR: Maxdorf, 1994.

Pažout, Jaroslav: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. In Blažek, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968- 1989*. Praha: Ústav českých dějin, Dokořán, 2005, s. 96- 111.

Poivre d'Arvor, Olivier: Jistého 9. prosince 1993.... In *Z historie Francouzského institutu*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1993, s. 5-13.

Prečan, Vilém: Nové prameny a budoucí projekty. In Devátá, Markéta, Suk, Jiří, Tůma, Oldřich (ed.): *Charta 77 – od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s oddělením edice FFUK, 2007, s. 311-319.

Rupnik, Jacques: La France de Mitterrand et les pays du Centre-Est. In Cohen, Samy (ed.): *Mitterrand et la Sortie de la Guerre Frede*. Paris: PUF, 1998, s. 179- 216.

Rupnik, Jacques: Paris-Prague. Réflexions sur le renouveau et la régression d'une relation privilégiée. In Urfalino, Philippe, Zuber, Martha (ed.): *Intelligences de la France. Onze essais sur la politique et la cultur*. Paris: Presses de Sciences Po, 2010, 121-142.

Schilling, Gordon H.: Charta 77 v mezinárodních souvislostech. In Císařová, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta očima současníků: Po dvaceti letech*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, s. 315-326.

Smouts, Jean-Claude: The external policy of Francois Mitterrand. *Internationals Affairs*, Vol. 69 (1983), No. 2, s. 155-167.

Srp, Karel: *Tři snídaně s Francois Mitterrandem = Trios petits-déjeuners avec Francois Mitterrand*. Praha: Jazzová sekce: Nakladatelství Vlasty Brtníkové: Prancouzský institut, 1998.

Šedivý, Jaroslav: *Velvyslancem u Eiffelovy věže 1990-1994 : (Praha - Paříž v zahraniční politice)*. Praha: Mladá fronta, 2008.

Tigrid, Pavel: *Mně se nestýskalo*. Praha: Gutenberg, 2010

Tigrid, Pavel: *Politická emigrace v atomovém věku*. Praha: Prostor, 1990.

Tigrid, Pavel: Svědectví o Svědectví. In *Paris--Prague : intellectuals en Europe*. Praha: Francouzský institut v Praze, 1994, s. 55-63.

Tigridová, Ivana: Anketa o Chartě. In Císařová, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): *Charta očima současníků: Po dvaceti letech*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, s. 288-289.

Uhl, Petr: Snídal jsem s Mitterrandem. In Srp, Karel: *Tři snídaně s Francois Mitterrandem = Trios petits-déjeuners avec Francois Mitterrand*. Praha: Jazzová sekce: Nakladatelství Vlasty Brtníkové: Prancouzský institut, 1998.

Verluire, Anne-Claire: Stanislas Pierret: Avant 1989, j'avais conscience qu'il se passait quelque chose [on-line]. 7. června 2011. Dostupné z <http://www.radio.cz/fr/rubrique/panorama/stanislas-pierret-avant-1989-javais-conscience-quel-se-passait-quelque-chose>[cit. 28. června 2012].

Primární prameny

Rozhovor s Václavem Malým, 11. července 2012.

Rozhovor s Petrem Uhlem, 16. července 2012.

Národní archiv: fond 1261: KSČ- Ústřední výbor 1945-1989 – Stranické informace.

Dokumenty Charty 77

Informace o Chartě 77

Rudé právo

Le Monde

La Libération

Le Firago

9. Přílohy

Příloha č. 1:

Rezoluce z nezávislého občanského setkání ke Dni lidských práv:

My, kteří jsme se sešli 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze, abychom si připomněli 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv, žádáme orgány československé státní moci, aby v souladu se svými závazky

1. propustily všechny politické vězně a zastavily všechny perzekuce nezávislých občanských iniciativ a (nezávislých) sdělovacích prostředků;
2. uvedly čs. právní řád v soulad s Všeobecnou deklarací lidských práv a mezinárodními pakty o lidských právech, a aby tato práva, včetně práva na svobodné šíření informací, svobodné sdružování a volné cestování, ve své praxi respektovaly;
3. vydaly tiskem Všeobecnou deklaraci lidských práv a i mezinárodní pakty o lidských právech a postaraly se o jejich popularizaci ve školách a veřejnosti.;
4. umožnily společnosti skutečnou účast na přípravě nové ústavy a zřídily ústavní soud;
5. zahájily na základě jednatřicetibodové petice, kterou podepsalo více než 600 tisíc občanů, seriózní jednání s církvemi, směřující k plnému zajištění náboženských svobod.

Vyzýváme všechny své spoluobčany, aby tyto požadavky podpořili. Nezávislá setkání jako bylo dnešní, chceme pořádat pravidelně, abychom mohli průběžně sledovat, jak jsou naše požadavky plněny.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ Rezoluce z nezávislého občanského setkání ke dni lidských práv. Císařovská, Blanka, Prečan, Vilém (ed.): Charta 77 : Dokumenty 1977-1989. [Svazek 3] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 392. Vydáno také v Infochu, ve Svědectví a Listech.